

**T R E S T N Í O D P O V Ě D N O S T P R Á V N I C K Ý C H
O S O B J A K O P Ř E D M Ě T Z K O U M Á N Í**

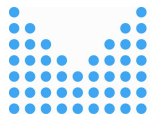
**Doc. JUDr. Jiří JELÍNEK, CSc., Právnická fakulta UK
Praha**

Článek byl zpracován v rámci vědeckovýzkumného záměru MSM 0021620804, „Proměny práva na počátku 3. tisíciletí – kořeny, východiska, perspektivy“, dílčího vědeckovýzkumného záměru „Trestní odpovědnost právnických osob“.

Ú V O D

Novým a kontroverzním tématem poslední epochy dvacátého století (počínaje rokem 1976, kdy byla přijata právní úprava v Nizozemí) a první dekády našeho století je fenomén trestní odpovědnosti právnických osob, který byl v těchto letech vnesen do života kontinentálního práva. Jeho výrazem se stalo přijetí pravé trestní odpovědnosti právnických osob v dlouhé řadě států náležejících ke kontinentálnímu typu právní kultury. Zatím posledním evropským státem, ve kterém byla trestní odpovědnost právnických osob zakotvena do právního řádu, bylo Rakousko, kde byla přijata nová právní úprava účinná od 1. 1. 2006.¹ V současné době je

¹ Spolkový zákon, kterým se vydává zákon o odpovědnosti sdružení a kterým se mění zákon o sdělovacích prostředcích, zákon o bezpečnosti potravin a ochraně spotřebitele, patentový zákon, zákon o ochranných známkách 1970, zákon o ochraně polovodičů, zákon o ochraně vzorků 1990 a

v té či oné podobě zavedena trestní odpovědnost právnických osob ve dvaceti čtyřech z dvaceti sedmi států Evropské unie a mimo státy Evropské unie je trestní odpovědnost právnických osob zakotvena prokazatelně ještě ve Švýcarsku, Chorvatsku, Norsku a na Islandu.

Diskuse o trestní odpovědnosti právnických osob ani legislativní aktivity však nejsou omezeny jen na oblast západní a střední Evropy. Z ruských pramenů se dozvídáme, že otázka zavedení trestní odpovědnosti právnických osob se stala diskutovaným problémem i v Rusku a v některých státech náležejících do Společenství nezávislých států, organizace zahrnující dvanáct z patnácti bývalých svazových republik Sovětského svazu, a to zejména v období velkého přelomu společenských vztahů a následné trestněprávní reformy v Rusku v devadesátých letech minulého století. I když platný ruský trestní zákoník, účinný od 1. 1. 1997, nakonec zůstal věrný tradiční koncepci, podle které pachatelem trestného činu může být jen fyzická osoba (čl. 19), v průběhu prací na tomto novém, tedy postsovětském trestním zákoníku, byly zvažovány i možnosti zakotvit trestní odpovědnost právnických osob, jak o tom svědčí publikované osnovy nového trestního zákoníku z roku 1993 a 1994, které počítaly s trestní odpovědností právnických osob v navrhovaném čl. 106 osnovy.² Ideu trestní odpovědnosti právnických osob připomínaly také četné

zákon o užitných vzorech, ze dne 23. 12. 2005, který byl vydán pod č. 151/2005 Spolkové sbírky zákonů Republiky Rakousko (CELEX – č. 32003L0006).

² Srov. VOLŽENKIN, B. V.: Ugolovnaja otvetstvennost' juridičeskich lic. Sankt-Petěrburg: Sankt Petěrburgskij juridičeskij institut Generalnoj prokuratury Rossijskoj federacii, 1998, s. 7-9.

příspěvky na vědecké konferenci „Ruské trestní právo: tradice, současnost, budoucnost“, konané v červenci 2004 v Sankt-Petěrburgu. V odborné literatuře byly publikovány různé teorie o trestní odpovědnosti právnických osob, z nichž nejznámější je teorie Volženkina, podle které je třeba rozlišovat mezi subjektem trestného činu, kterým může být jen fyzická osoba nadaná věděním a vůlí, a subjektem trestní odpovědnosti, kterým při splnění zákonem stanovených podmínek mohou být i osoby právnické. Problém ovšem je, jaké podmínky má zákon stanovit, aby právnická osoba mohla být odpovědná spolu s osobou fyzickou. I když uvedená teorie nenašla obecného uznání v ruské nauce, představuje určitý směr bádání v této oblasti.³

Trestní odpovědnost právnických osob předpokládal i jeden z návrhů nového ukrajinského trestního kodexu, i když nakonec nebyl přijat, a pachatelem trestného činu podle ukrajinského trestního zákona z roku 2001 může být jen fyzická osoba (čl. 18 odst. 1 ukr. tr. zák.). S trestní odpovědností právnických osob počítala i osnova nového trestního zákoníku Kazachstánu. Nedostatečná propracovanost institutu trestní odpovědnosti právnických osob a mnoho předpokládaných obtíží při aplikaci byly důvodem, pro které nakonec tento institut nebyl vtělen do uvedených trestních zákoníků. Modelový trestní zákoník pro členské státy Společenství nezávislých států ze dne 17. 2. 1996 zastává ovšem názor, že pachatelem trestného činu může být jen fyzická osoba, nezná odpovědnost právnických osob. Oproti

³ VOLŽENKIN, B. V.: Op. Cit. s. 25-26. PAVLOV, V. G.: Subjekt prestuplenija. Sankt-Petěrburg: Juridičeskij centr Press, 2001, s. 24 a násl.

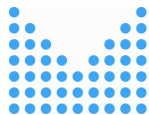
tomu nový trestní zákoník Moldavské republiky, který nabyl účinnosti 1. 1. 2003, jako nejvýznamnější novinku zavedl trestní odpovědnost právnických osob (čl. 21).⁴

Diskuse o trestní odpovědnosti právnických osob v ruské nauce rozhodně není ukončena, jak o tom svědčí závěr studie B. V. Volženkina, který příležitostně píše, že za současným stavem v otázce subjektu trestní odpovědnosti je třeba napsat nikoliv jednu tečku, ale několik teček.⁵

Ve střední Evropě nalézáme tři výjimky, shodou okolností tři sousedící státy, ve kterých trestní odpovědnost právnických osob dosud zavedena nebyla. Jsou jimi tři státy Evropské unie, a to Česká republika, Slovenská republika a Německo. České, slovenské a německé trestní právo vycházejí z tradiční koncepce trestního práva založené na individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby. Právnické osoby nejsou v těchto státech trestně odpovědné. Trestní odpovědnost právnických osob v těchto státech není v souladu s pojetím trestního práva budovaném na individuálním zavinění fyzické osoby. Ve všech třech státech lze deliktní odpovědnost právnických osob ve veřejném právu dovodit jako odpovědnost administrativněprávní, tedy lze ji nalézt v oblasti správního trestání, přičemž německý propracovaný systém správních sankcí plní v podstatě podobnou funkci jako

⁴ NIKIFOROV, A. S.: Juridičeskoje lico kak subjekt prestuplenija i ugolovnoj otvetstvennosti. Moskva: A. O. Centr Jurinform, 2002, s. 88-89. K trestní odpovědnosti právnických osob v moldavském trestním zákoníku srov. ANDRONATIJ, A.: Juridičeskoje lico – subjekt ugolovnoj otvetstvennosti, uveřejněno na <http://md.spinform.ru/articles/aaa003.htm>

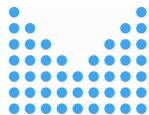
⁵ VOLŽENKIN, B. V.: Ugolovnaja otvetstvennosť juridičeskich lic. Sankt-Petěrburg: Sankt Petěrburgskij juridičeskij institut Generalnoj prokuratury Rossijskoj federacii, 1998, s. 11.

trestní sankce v zemích, kde je zakotvena trestní odpovědnost právnických osob. Německý trestní zákoník zná i institut jednání za jiného - § 14 něm. tr. zák., což je podrobnější a přesnější obdoba našeho ustanovení § 90 odst. 2 tr. zák., který rozšiřuje trestní odpovědnost fyzických osob za trestné činy ve zvláštní části i na osoby, které požadovanou vlastnost nemají a které by jinak nemohly naplnit zvláštní skutkovou podstatu.

V České republice a Slovenské republice byly sice v minulých letech ve spojitosti s rekodifikací trestního práva předloženy zvláštní zákony předpokládající zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob, ale v obou zemích nebyly tyto zákony přijaty a setkaly se s negativním postojem zákonodárce.⁶ Zajímavá může být rychlost, s jakou byla osnova zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v České republice odmítnuta. Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl vládou předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky dne 21. 7. 2004 a již dne 2. 11. 2004 byl v prvním čtení návrh Poslaneckou sněmovnou zamítnut. Patrně opatrnická obava, že návrh na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob se případně opětovně setká s negativním stanoviskem zákonodárce, vedla k tomu, že v nové verzi rekodifikovaného trestního zákoníku, kterou Ministerstvo

⁶ Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. volební období. Tisk 745 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Předkladatel zvolil variantu úpravy trestní odpovědnosti právnických osob ve zvláštním zákoně (a nikoliv například v současné předkládané osnově nového trestního zákoníku) patrně v obavě, aby nesouhlasem zákonodárce s trestní odpovědností právnických osob nebyl zamítnut celý dlouho připravovaný trestní zákoník, k čemuž ovšem stejně došlo, ale až po určité době, v květnu 2006.

spravedlnosti České republiky představilo širší veřejnosti v červnu 2007, není o trestní odpovědnosti právnických osob ani zmínka, ačkoliv problém deliktní odpovědnosti právnických osob a jeho regulace prostředky veřejného práva samozřejmě zůstal i nadále žhavě aktuální.

Česká republika tedy sousedí se dvěma státy, ve kterých je trestní odpovědnost právnických osob zakotvena (Polsko - od roku 2002, Rakousko - od roku 2006), a se dvěma státy, které nemají v právním řádu trestní odpovědnost právnických osob (Německo, Slovensko).

Problematika trestní odpovědnosti právnických osob je jedním z diskutovaných a kontroverzních témat v systému práva, které vychází z kontinentálního typu právní kultury. Poněkud jiná je situace ve státech náležejících k anglo-americkému právnímu okruhu (anglické právo, USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Jihoafrická republika), ve kterém trestní odpovědnost korporací má dlouhou tradici a v současné době ani nenalézáme podněty svědčící o tom, že by v této oblasti mělo dojít k nějakým změnám. Autoři zabývající se touto otázkou pouze podrobně rozpracovávají podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, nijak ji však nezpochybňují.⁷

⁷ Termín „anglické právo“ užíváme jako zkratku pro anglické, waleské a severoirské právo, ve Skotsku se uplatňují určité odchylky. Srov. např. TADROS, V.: *Criminal Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2005. WELLS, C.: *Corporations and Criminal Responsibility*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2001. BRICKEY, K.: *Corporate Criminal Liability*. 2nd edition. New York: N. Y. Boardman Callaghan, 1991. PINTO, A. - EVANS, M.: *Corporate Criminal Liability*. London: Sweet and Maxwell, 2003. SPENCER, M. P. - SIMS, R. R. (eds.): *Corporate Misconduct (The Legal, Societal, and Management Issues)*. London: Quorum Books, 1995. LEIGH, L. H.: *The criminal liability of corporations in English law*, London: London School of Economics and Political Science, 1969.

Tím však není řečeno, že vývoj korporační odpovědnosti v anglo -americkém právním okruhu je jednoduchý, přímočarý a bezproblémový. Některé státy upravují trestní právo, a tedy i odpovědnost právnických osob, jak na úrovni federální (USA, Austrálie), tak na úrovni státní, přičemž v obou úrovních se uplatňují různé přístupy. Některé jurisdikce nemají kodifikovaný trestní zákon nebo trestní řád, ale používají určité obecné principy. Na tvorbě práva se podílejí v systému common law významně soudy, nejen parlament jako jediný zákonodárce (anglické soudy, jak je všeobecně známo, právo nenalézají, ale právo tvoří). Pro trestní odpovědnost korporací se uplatňují různé teorie, různé interpretace. Právní řád je pravděpodobně méně konzistentní a méně koncepční, ale dokáže v praxi pružněji reagovat na aktuální společenské potřeby. Anglické právo upravuje trestní odpovědnost právnických osob zejména v oblastech, které jsou v kontinentálním právu upraveny správním právem. Australská právní úprava je považována za nejúplnější, pokud jde o trestní odpovědnost právnických osob v systému common law. Protože sledujeme v našem výkladu především kontinentální evropský právní okruh, a to i z pohledu budoucích inspirací pro českou právní úpravu, nezabýváme se detailně analýzou odpovědnosti právnických osob v systému common law.

Vzhledem k soustavně se zvyšujícímu počtu právnických osob působících zejména v oblasti ekonomiky, k prorůstání

PEARCE, F. - SNIDER L.: Corporate Crime: Contemporary Debates. Toronto: University of Toronto Press, 1995. FISSE, B. - BRAITHWAITE, J.: Corporation, Crime and Accountability. Sydney: Cambridge University Press, 1993.

kriminální činnosti těchto entit do vlastního dovoleného předmětu činnosti právnických osob, ke zvětšujícímu se počtu států, které zakotvují trestní odpovědnost právnických osob do svých právních řádů, k čemuž dochází i ve státech s právní kulturou kontinentálního evropského typu, k silícím hlasům zaznívajícím především od mezinárodních organizací (OSN, Rada Evropy, Evropská unie) a doporučujícím zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, je mimořádně žádoucí věnovat trestní odpovědnosti právnických osob širší, důkladnější a soustavnější pozornost. Na důrazu nabývají názory, že v rámci činnosti právnických osob dochází k tak závažným společensky škodlivým jednáním s tak těžkými následky, že již nadále nemohou být ponechány mimo dosah trestní odpovědnosti, která je ostatně určena právě k tomu, aby chránila společnost před společensky nejvíce nebezpečnými skutky. Ke splnění tohoto úkolu ostatně trestní právo disponuje také nejcitelnějšími prostředky státního donucení.

Nutnost zabývat se trestní odpovědností právnických osob je tedy více než zřejmá, což platí jak pro studium právních řádů i aplikační praxe zemí, které trestní odpovědnost právnických osob zavedly, tak pro státy, ve kterých dosud trestní odpovědnost právnických osob zavedena není a uvažuje se v budoucí legislativní perspektivě o jejím zavedení. V České republice, ve které dosud není zavedena trestní odpovědnost právnických osob, může pozornost trestněprávní nauky věnovaná této problematice sehrát důležitou úlohu při vytváření koncepce trestní odpovědnosti právnických osob.

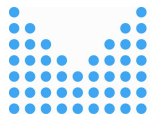
1 . T R E S T N Í O D P O V Ě D N O S T P R Á V N I C K Ý C H O S O B - P O Z N Á M K Y K V Y M E Z E N Í P O J M U

1.1.

Jak již bylo řečeno, problematika trestní odpovědnosti právnických osob náleží delší dobu mezi nejspornější otázky trestněprávní nauky v mnoha zemích. K obtížnosti tématu přispívá také nejednotné chápání a označování různých legislativních nástrojů z oblasti veřejného práva, které umožňují zasáhnout proti protiprávním aktivitám právnických osob. Hovoří se o „pravé trestní odpovědnosti“, „nepravé trestní odpovědnosti“, o „pseudo - trestní odpovědnosti“, o „hybridní trestní odpovědnosti“ etc., přičemž často chybí shoda v tom, co jednotlivé pojmy či označení znamenají.

K nejednotnému chápání pojmů přispívá i okolnost, že povinnost zavést deliktní odpovědnost právnických osob vyplývající z různých mezinárodních závazků a doporučení nemusí vždy znamenat povinnost zakotvit trestní odpovědnost právnických osob, protože k postihu protiprávních jednání mohou sloužit stejně dobře administrativněsprávní nástroje. V dlouhé řadě rámcových rozhodnutí, významných pramenů práva v oblasti III. pilíře Evropské unie, se velmi často vyskytuje formulace o povinnosti zavést „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“, které by měly zahrnout trestní nebo netrestní pokuty.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2004 v této spojitosti výstižně uvádí, že tam, kde se v těchto mezinárodních dokumentech mluví obecně o

požadavku odpovědnosti (liability, responsabilité, Verantwortung) právnických osob za jejich deliktní jednání, není bezpodmínečně požadována trestní (criminal, pénale, strafrechtliche) odpovědnost. Dosti často se v těchto dokumentech vyskytuje terminologie výslovně připouštějící alternativní právní povahu odpovědnosti a sankcí („trestní nebo mimotrestní sankce“, „trestní nebo správní odpovědnost“ apod.).

V některých mezinárodních normách se výslovně respektují ústavněprávní nebo zákonné překážky vnitrostátního práva, nedovolující zavést trestní odpovědnost kolektivních subjektů, a pro takový případ se výslovně připouští mimotrestní odpovědnost právnických osob (viz např. čl. 3 odst. 2 Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích ze dne 17. prosince 1997).⁸

Obdobně Trestněprávní úmluva o korupci (publ. pod č. 70/2002 Sb. m. s.) v článku 18 nazvaném „Odpovědnost právnických osob“ uvádí, že každá smluvní strana přijme legislativní a jiná opatření nezbytná k tomu, aby bylo zajištěno, že právnickým osobám bude stanovena odpovědnost (tedy nikoliv výslovně a výlučně trestní odpovědnost) za trestné činy týkající se aktivního úplatkářství, obchodování s vlivem a praní špinavých peněz uváděných v této Úmluvě. Článek 19 odst. 2 citované Úmluvy pojednávající o sankcích a opatřeních říká, že každá smluvní strana zajistí, aby v případě odpovědnosti podle

⁸ Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. volební období. Tisk. 745 – Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Důvodová zpráva.

čl. 18 mohly být právníckým osobám ukládány účinné, přiměřené a odrazující trestní nebo správní sankce včetně peněžitých trestů.

K pojmoslovným otázkám uvádí Kratochvíl, že pravou trestní odpovědností právníckých osob rozumíme stav, kdy právnícké osoby jsou trestány sankcemi trestního práva tak, jak to známe z některých evropských zemí náležejících ke kontinentálnímu právnímu systému (Nizozemsko, Francie, Belgie aj.). Nepravá trestní odpovědnost právníckých osob znamená, že trestní odpovědnost je upravena také v trestním zákoně s tím, že sankce se nenazývají tresty, ale jinak, například termínem „přídavné důsledky“ (Švédsko, Španělsko).⁹

Šámal k této otázce v příspěvku publikovaném v roce 2003 uvádí: „Pokud se budeme zabývat vnitrostátním právem různých zemí, setkáme se téměř vždy s určitým druhem odpovědnosti v souvislosti se zločinem či deliktem vztahujícím se k právníckým osobám, a to odpovědností, kterou bude možno označit jako »trestní«, i když důsledky vyplývající z takové odpovědnosti se budou značně lišit:

- a) v některých státech jsou používány přímé trestní sankce vůči právníckým osobám, aniž by tyto byly podmiňovány trestním stíháním fyzické osoby - pachatele (např. Nizozemsko, Francie, Portugalsko atd.),
- b) v jiných státech sice neexistuje trestní odpovědnost právníckých osob a trestně odpovědné jsou jen fyzické osoby, které jednájí jménem právnícké osoby (např. obchodní

⁹ KRATOCHVÍL, V.: Trestněprávní odpovědnost právníckých osob a jednání za jiného, Právní obzor 2002, č. 4, s. 366.

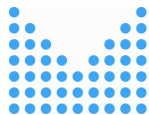

společnosti), ale právníckým osobám je možno uložit určitá trestní opatření, jejichž povaha je dosti pochybná (např. ve Španělsku od roku 1995 lze uložit opatření ve formě tzv. »vedlejších důsledků trestného činu«, jež mohou být uložena také právníckým osobám, jestliže došlo k odsouzení fyzické osoby v návaznosti na čl. 31 španělského trestního zákoníku - obdoba českého § 90 odst. 2 tr. zák. - zabavení výnosů ze zločinu, dočasné nebo trvalé uzavření podniků nebo jejich zařízení, likvidace či rozpuštění společnosti, sdružení nebo nadace, dočasné pozastavení činnosti společnosti, podniku, sdružení nebo nadace, dočasný nebo definitivní zákaz provozování obchodů nebo vyvíjení jiných činností, které vedly ke spáchání trestného činu, soudní kontrola správy společnosti, podniku, sdružení či nadace v zájmu zachování práv zaměstnanců nebo věřitelů) a

c) v dalších státech se u právnícké osoby počítá jen se subsidiární civilní či správní odpovědností (např. ve formě finanční pokuty či konfiskace majetku), alespoň pokud jde o hospodářské důsledky trestného činu (např. Itálie, SRN atd.).¹⁰

Přesné vymezení pojmu „trestní odpovědnost právníckých osob“ je důležité v několika směrech, které navzájem bezprostředně souvisí a ovlivňují se. Předně jde o určení předmětu našeho zkoumání. Dále je tato otázka podstatná pro závěr, zda Česká republika plní závazky a doporučení vyplývající z mezinárodních dokumentů, které hovoří o

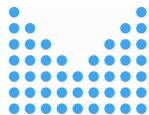
¹⁰ ŠÁMAL, P.: Trestní odpovědnost právníckých osob de lege lata a de lege ferenda v České republice, in KRATOCHVÍL, V. - LÖFF, M. (eds): Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právníckých osob. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 159.

potřebě zavést trestní odpovědnost právnických osob. Posléze je vymezení pojmu relevantní pro legislativní praxi. Pokud uvažujeme o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, bude potřebné si určit, zda máme na mysli pravou trestní odpovědnost právnických osob, nebo určitou podobu nepravé trestní odpovědnosti právnických osob, anebo zda uvažujeme o nějakém jiném modelu, který by postihl nezákonné aktivity právnických osob prostředky veřejného práva.

Z výše uvedeného pro vymezení pojmu „trestní odpovědnost právnických osob“ vyplývá, že můžeme rozlišovat tři možné koncepce deliktivní odpovědnosti právnických osob, pokud jde o prostředky veřejného práva:

1. Prává trestní odpovědnost právnických osob. Úprava trestní odpovědnosti je obsažena buď v trestním zákoně (Francie, Nizozemí, Dánsko, Finsko a jiné státy), anebo ve zvláštních zákonech o trestní odpovědnosti právnických osob (Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Rakousko a jiné státy). Právnickým osobám jsou ukládány trestní sankce v trestním řízení. Konkrétní úprava se pochopitelně liší, pokud jde o vymezení okruhu právnických osob podléhajících trestněprávní sankci, rozsah jejich kriminalizace, možnosti sankcionování i zvláštnosti řízení proti nim.
2. Nepravá trestní odpovědnost právnických osob. Tato právní úprava umožňuje právnickým osobám uložit trestněprávní sankce, přesněji řečeno quasitrestní sankce, i když trestní odpovědnost právnických osob výslovně v trestním zákoně upravena není. Tyto sankce

se také nenazývají tresty. Jako příklad bývá uváděna právní úprava španělská.

3. Jiný způsob regulace protiprávní činnosti právnických osob, který splňuje kritéria, aby právnickým osobám byly ukládány „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“. Takovým způsobem může být administrativněsprávní trestání právnických osob. Příkladem může být právní úprava německá.

O nejednotném a ošidném chápání pojmu trestní odpovědnost právnických osob svědčí dva příklady, které uvádíme.

1. 2.

Prvým z nich je právní úprava španělská, která bývá dávána za příklad tzv. nepravé trestní odpovědnosti právnických osob. Platný španělský trestní zákoník (Código Penal) z 23. 11. 1995 trestní odpovědnost právnických osob nezná. K právnickým osobám se vztahují dva články španělského trestního zákoníku, a to článek 31, který je obdobou institutu jednání za jiného v ustanovení § 90 odst. 2 českého trestního zákona a jehož druhý odstavec byl doplněn novelou španělského trestního zákoníku v roce 2003, a článek 129, který umožňuje právnické osobě uložit zvláštní sankce v trestním řízení. Právě ustanovení čl. 129 bývá označováno za nepravou trestní odpovědnost právnických osob. Uveďme si proto znění dotčených článků španělského trestního zákoníku, přičemž ustanovení o tzv. přídatných důsledcích citujeme celé pro pochopení kontextu, v jakém je dotčený článek 129 uveden:

Čl. 31

1. Ten, kdo jedná jménem právnické osoby, odpovídá osobně (sám), ačkoli nesplňuje kvality, podmínky vyžadované pro odpovědnost za spáchání určitého trestného činu, pokud takové kvality, podmínky má osoba, subjekt, jejímž jménem nebo na jejíž účet jedná.

2. Za těchto předpokladů, pokud je jako trest ukládáno peněžité plnění pachateli trestného činu, bude zodpovědná za toto plnění přímo nebo solidárně dotyčná právnická osoba, jejímž jménem nebo na jejíž účet pachatel jednal.

Ustanovení čl. 31 odst. 2 španělského trestního zákoníku bylo, jak jsme již uvedli, doplněno do trestního zákoníku jeho novelou v roce 2003 a je skutečně aplikovatelné pouze v případech tzv. jednání za jiného. Znamená, že pokud je fyzické osobě ukládán peněžitý trest a tato fyzická osoba jednala za právnickou osobu v rámci institutu jednání za jiného, bude přímo a solidárně odpovídat právnická osoba, jejímž jménem nebo na jejíž účet pachatel jedná. Jde v podstatě o hybridní systém mezi zavedením pravé trestní odpovědnosti na straně jedné a mezi odmítnutím pravé trestní odpovědnosti právnických osob na straně druhé. Odpovědnost právnické osoby je redukována na spoluplátce peněžitého trestu, který byl uložen pachateli - fyzické osobě jednající jménem právnické osoby nebo na její účet. V žádném případě ale citované ustanovení nejde vyložit jako pravá trestní odpovědnost právnických osob. Peněžitý trest pouze ztrácí z určitých důvodů svoji osobní povahu, osobní určení.

Hlava VI.

Přídatné důsledky (consecuencias accesorias)

Čl. 127

Každý trest ukládaný za trestný čin s sebou vždy musí nést ztrátu výnosů, které jím byly získány, a nástrojů, které byly pro jejich spáchání použity. Tyto statky musí být vždy soudně zabaveny, ať už náleží třetí osobě v dobré víře, která není trestně odpovědná a nabyla takových věcí zákonnou cestou. Takové věci (výnosy z nich) budou použity ke krytí přiznané náhrady škody z adhezního řízení nebo zničeny.

Čl. 128

Pokud výnosy nebo nástroje jsou zákonem volně prodejné a jejich hodnota je nesouměřitelná se závažností daného činu, nebo byly uspokojeny nároky z adhezního řízení, může je soud nezabavit nebo je zabavit jen částečně.

Čl. 129

1. Soudce může za splnění předpokladů stanovených v tomto zákoně a po předchozím slyšení příslušných právních zástupců odůvodněně uložit následující konsekvence:

- a) uzavření podniku, jeho poboček nebo zařízení, trvale nebo dočasně, dočasné uzavření nesmí překročit dobu pěti měsíců,*
- b) rozpuštění společnosti, sdružení nebo nadace,*
- c) pozastavení činnosti společnosti, podniku, nadace, sdružení na dobu nepřesahující pět let,*
- d) zákaz v budoucnu uskutečňovat činnosti, obchodní aktivity nebo obchody, a to stejného druhu, kterým byl spáchán nebo zastírán trestný čin nebo kterými bylo napomáháno k jeho spáchání. Tento zákaz může být dočasný nebo trvalý. Je-li dočasný, nesmí trvat déle než pět let.*

e) soudní kontrola činnosti právnické osoby s cílem ochrany práv pracovníků a věřitelů na nezbytně nutnou dobu, která nesmí překročit lhůtu pěti let.

2. Opatření uvedená ad a) a ad c) mohou být použita i vyšetřujícím soudcem v rámci přípravného řízení.

3. Přídatné důsledky v tomto článku jsou určeny k předcházení pokračování v páchání trestné činnosti a k předcházení jejich působení (výsledkům).

Pojem „consecuencias accesorias“ lze přeložit jako „přídatné důsledky“ nebo také jako „akcesorní konsekvence“, „přidané důsledky“, „přidané následky“. Z textu zákona i jeho výkladu podle španělských pramenů vyplývá, že ustanovení čl. 129 šp. tr. zák. nemá žádnou souvislost s článkem 31 šp. tr. zák. Šámal se tedy mýlí, pokud spojuje uložení tzv. vedlejších důsledků podle čl. 129 s aplikací čl. 31 šp. tr. zák. Oba články nemají souvislost, vzájemně se nepodmiňují, jak se autor snaží dovodit.¹¹

Jaký závěr z uvedeného příkladu španělské právní úpravy můžeme dovodit ?

Španělská právní úprava bývá označována za úpravu znající trestní odpovědnost právnických osob, protože umožňuje právnickým osobám uložit v trestním řízení sankce

¹¹ ŠÁMAL, P.: Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice, in Kratochvíl, V., Löff, M. (eds): Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 159. K výkladu ustanovení čl. 31 a čl. 129 šp. tr. zák. srov. GARCIA MORAL, A.: Responsabilidad penal de las personas jurídicas ? (comentarios a la reforma del art. 31 del CP), Revista Sepinnet, sep.-oct. 2004, roč. 11, s. 21 a 33. RAMOS, L. R.: Societas delinquere non potest ! Nuecos aspectos dogmáticos y procesales de la cuestión. La Ley, 1996, s. 299. MUÑOZ CONDE, F.: Derecho penal. Parte general, 6S ed.. Valencia: Tirant lo Blanch, 2004, s. 220-222. PÉREZ, M.-B.: Derecho penal económico y de la empresa. Parte general. Valencia: Tirant lo Blanch, 2007, s. 542.

trestněprávní povahy, i když, jak vyplývá z našeho rozboru, přesnější by asi bylo hovořit o quasitrestních sankcích. Tyto sankce může uložit i vyšetřující soudce v přípravném řízení.

Oproti tomu Česká republika je považována za stát, jehož právní předpisy neumožňují, aby právnické osoby byly činěny odpovědnými za protiprávní jednání. Podle českého trestního zákona lze právnické osobě uložit jedinou trestněprávní sankci, a to zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty podle § 73 odst. 1 písm. c), d) tr. zák. Přímo se proto nabízí otázka, zda vhodnou úpravou ustanovení o jednání za jiného (§ 90 odst. 2 tr. zák.) a vhodnou úpravou ustanovení o zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 73 tr. zák.), případně přijetím právní úpravy, která by umožňovala v širší míře právnické osobě ukládat i jiné trestněprávní sankce, bychom nedospěli k reformovanému systému sankcionování právnických osob. Takový systém by mohl být považován za způsobilý vyhovět mezinárodním závazkům a doporučením požadujícím sankcionování právnických osob za jejich protiprávní jednání. Současná výlučná trestní odpovědnost fyzické osoby by mohla být zachována. Trestní postih právnických osob by byl veden po druhé koleji trestněprávních sankcí, které představují ochranná opatření.

Obdobně jako v České republice se ovšem i ve Španělsku uvažuje o změně právní úpravy. Osnova novely španělského trestního zákoníku, která byla publikována, již počítá s tzv. pravou trestní odpovědností právnických osob a

překonání axiomu „societas delinquere non potest“.¹² Pro příklad uvádíme nové znění článku 31bis (tedy novelizovaného článku 31 současného španělského trestního zákoníku) zakotvujícího pravou trestní odpovědnost právnických osob.

Čl. 31bis

1. *Za podmínek stanovených tímto zákonem, právnické osoby jsou trestně odpovědné za trestné činy spáchané na svůj účet nebo ve svůj prospěch fyzickými osobami, které v právnické osobě mají řídicí postavení vyplývající z oprávnění ji zastupovat nebo z jim svěřené pravomoci, ať už jde o přijímání rozhodnutí jejím jménem, nebo o kontrolu jejího fungování.*

Za stejných předpokladů budou právnické osoby osobně trestně odpovědné za trestné činy spáchané při výkonu svých činností konaných na svůj účet nebo ve svůj prospěch, které - podléhající pravomoci fyzických osob zmíněných v předchozí větě - mohly uskutečnit z toho důvodu, že nad nimi nebyla vykonávána odpovídající kontrola.

2. *Trestní odpovědnost právnických osob nevylučuje odpovědnost fyzické osoby, o které se zmiňuje předchozí odstavec, a nevylučuje ani jejich vlastní trestní odpovědnost. Je-li v důsledku spáchaných činů ukládán oběma peněžitý trest, soud určí příslušnou výši vždy tak, aby jeho výše nebyla nepřiměřená jejich závažnosti.*

3. *Souběh okolností vylučujících protiprávnost a okolností polehčujících a přitěžujících u fyzických osob,*

¹² Všechny návrhy španělských zákonů lze nalézt na <http://www.congreso.es>

kteřé samy spáchaly trestný čin, nebo u činů, které byly uskutečněny v důsledku absence náležité kontroly, nevylučuje ani nemodifikuje trestní odpovědnost právnických osob s výjimkou těch, které jsou uvedeny v následujícím odstavci.

4. Polehčující okolností při posuzování trestní odpovědnosti právnických osob je uskutečnění níže uvedených jednání provedených právními zástupci příslušné právnické osoby po spáchání trestného činu:

Oznámení protiprávního jednání příslušným úřadům dříve, než je proti ní zahájeno trestní stíhání.

Spolupráce při vyšetřování předkládáním důkazů rozhodných pro určení její trestní odpovědnosti, a to v kterékoli fázi trestního řízení.

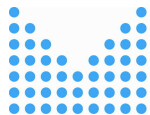
Náprava škod nebo zmírnění účinků svých jednání v kterékoli fázi trestního řízení dříve, než je zahájeno hlavní líčení.

Před zahájením hlavního líčení stanovení účinných norem za účelem předcházení a odhalování trestných činů, které by v budoucnu mohly být spáchány prostředky, jimiž příslušná právnická osoba disponuje.

5. Ustanovení týkající se trestní odpovědnosti právnických osob se aplikují také na sdružení, nadace a společnosti.

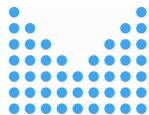
1. 3.

Druhý příklad, který svědčí o nejednotném a ošidném chápání pojmu trestní odpovědnost právnických osob, je právní úprava německá, která v mezinárodním kontextu

splňuje požadavky, aby právníckým osobám byly ukládány „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“.

Existuje dlouhá řada rámcových rozhodnutí, významných právních pramenů v oblasti III. pilíře Evropské unie, které požadují, aby v jednotlivých členských státech byly za určitá protiprávní jednání právníckých osob činěny odpovědnými i právnícké osoby. Příkladem mohou být dvě rámcová rozhodnutí, a to rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 19. 7. 2002 o boji proti obchodování s lidmi (čl. 4 a 5) a rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 28. 11. 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu (čl. 2 a 3). Rámcová rozhodnutí zavazují členské státy k dosažení souladu jejich vnitrostátního zákonodárství s příslušným rámcovým rozhodnutím. Rámcová rozhodnutí jsou pro členské státy závazná, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků pro jejich provádění se ponechává vnitrostátním orgánům. Dokonce mohou být dostatečná již dosažená současná vnitrostátní opatření, pokud je zajištěno plné použití obsahu rámcového rozhodnutí dostatečně srozumitelným a přesným způsobem. Obsah rámcových rozhodnutí musí být proveden v předepsané časové lhůtě. Podle současného stavu vývoje evropského práva se sice Komise evropských společenství nemůže obracet na Evropský soudní dvůr a prosazovat provádění rámcového rozhodnutí na úrovni členských států, ale má povinnost podle příslušného článku rámcového rozhodnutí vypracovat písemnou zprávu o opatřeních přijatých členskými státy pro dosažení souladu vnitrostátního zákonodárství s obsahem rámcového rozhodnutí. Soudní dvůr nicméně může rozhodovat

spory mezi členskými státy, pokud jde o výklad nebo použití (včetně provedení) rámcového rozhodnutí. Možný výkon tohoto práva vyžaduje ucelený skutkový základ, k jehož vytvoření může zpráva Komise přispět. Zpráva Komise samozřejmě může nepřímo ovlivňovat členské státy tím, že poukáže na okolnost, že členské státy dostatečně neimplementovaly obsah rámcového rozhodnutí, a může členské státy vyzvat, aby tuto situaci co nejdříve napravily prostřednictvím vnitrostátních předpisů.

O obou rámcových rozhodnutích uvedených výše (rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 19. 7. 2002 o boji proti obchodování s lidmi a rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 28. 11. 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu) a o způsobu implementace jejich obsahu do vnitrostátního zákonodárství byly vypracovány hodnotící zprávy Komise Evropských společenství.¹³ V obou těchto hodnotících zprávách se shodně uvádí, že Česká republika (a Slovensko a Lotyšsko) neumožňují, aby právnické osoby byly činěny odpovědnými za protiprávní jednání. O Španělsku ani o Německu se zprávy nezmiňují, tedy komise považuje jejich vnitrostátní úpravu za vyhovující obsahu rámcových rozhodnutí, které zakotvují závazek přijmout vnitrostátní úpravu zahrnující trestní odpovědnost právnických osob (oba státy jsou zmiňovány jen v tom smyslu, že poskytly komisi informace o provádění rámcového rozhodnutí, pouze v případě rámcového rozhodnutí o zamezení nepovolenému vstupu,

¹³ Zpráva Komise Radě a Evropskému parlamentu z 2. 5. 2006 – CELEX 52006DC0187 a Zpráva Komise Radě a Evropskému parlamentu z 6. 12. 2006 – CELEX 52006DC0770.

tranzitu a pobytu je Španělsku vytýkáno, že jeho zpráva nebyla dostatečně konkrétní).

Německo nezná trestní odpovědnost právnických osob. Právnickým osobám je možné odčerpat majetkový prospěch propadnutím (Verfall podle § 73 odst. 3 tr. zák.), zabráním (Einziehung podle § 75 tr. zák.), odčerpáním majetkového prospěchu podle hospodářského trestního zákona (Abführung des Mehrerlöses, § 10 odst. 2), uložit „tresty za přestupky“ (Ordnungsstrafen - doslova pořádkové tresty). Ukazuje se, že německý propracovaný systém správních trestních sankcí plní v podstatě podobnou funkci jako trestní sankce v zemích, kde je zakotvena trestní odpovědnost právnických osob, přičemž absence trestní odpovědnosti právnických osob v trestněprávních předpisech zjevně nevede při posuzování, zda německá právní úprava vyhovuje mezinárodním závazkům a doporučením, pokud se jedná o deliktní odpovědnost právnických osob.

Z tohoto druhého příkladu pak vyplývá další předběžný závěr, že také tuto cestu, tj. cestu správního trestního postihu, musíme zvažovat při odpovědi na otázku, zda je žádoucí zavést do českého právního řádu trestní odpovědnost právnických osob, a pokud ano, v jaké podobě.

2 . T R E S T N Í O D P O V Ě D N O S T P R Á V N I C K Ý C H O S O B - T É M A A K T U Á L N Í A K O N T R O V E R Z N Í

2. 1.

Právnícké osoby nejsou z masa a kostí, a přesto mají orgány. Neznají pocity, přesto mají vůli. Jsou neviditelné, a přece jednájí a mohou být volané k odpovědnosti za své činy. Nemají bydliště, avšak mají sídlo. Již více než století jiná právní odvětví než trestní právo uznávají právní existenci těchto osob, které nejsou lidmi. Trestní právo reagovalo pomaleji, a když už jejich trestní odpovědnost připustilo, učinilo tak v omezeném rozsahu a v návaznosti na splnění zvláštních podmínek.¹⁴

Uvedený citát naznačuje, proč je otázka zavedení právě trestní odpovědnosti právníckých osob tak sporná, komplikovaná, kontroverzní. Je tomu tak proto, že zavedení právě trestní odpovědnosti právníckých osob narušuje staletí uznávanou zásadu evropského kontinentálního práva, že trestní odpovědnost je odpovědnost individuální, je odpovědnost fyzické osoby. Trestní právo kontinentálního typu vždy počítalo s pachatelem jako osobou fyzickou, tedy bytostí z masa a kostí, jak bylo výstižně uvedeno shora, bytostí myslících, cítících, majících vůli, nikoliv s bytostmi neviditelnými a nemateriálními. Trestní odpovědnost právníckých osob ustupuje od zásady individuální trestní odpovědnosti. Zavedení právě trestní odpovědnosti právníckých osob je v přímém rozporu se samotnými základy trestní odpovědnosti v kontinentálním systému právní kultury (pojem pachatele, spolupachatelství, institut zavinění, systém okolností vylučujících protiprávnost, pojetí trestu jako individuální sankce ukládané výlučně fyzické osobě, kolize s účelem trestu jako prostředkem pro

¹⁴ DREYER, E.: Droit pénal général. Champs Université, Flammarion 2002, s. 78.

nápravu a převýchovu pachatele, otázkou výkonu trestu aj.). Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je průlom do integrity ustáleného klasického systému trestní odpovědnosti a jako každý podstatný zásah do nějakého systému může způsobit jeho oslabení, nestabilitu, nebo dokonce jeho zhroucení.

Obtížnost problematiky trestní odpovědnosti právnických osob spočívá mimo jiné v tom, že jde o otázku relativně novou, protože trestní odpovědnost právnických osob byla uvedena do života kontinentálního práva ve větší míře teprve v posledních deseti letech a s jejím fungováním dosud chybí potřebné zkušenosti. Tento fakt se na poli nauky trestního práva projevuje nutností vypořádat se s řadou narůstajících otázek, jež budou s aplikací zákonů týkajících se trestní odpovědnosti právnických osob spojeny.

K obtížnosti a kontroverznosti tematiky přispívá i fakt, že těžiště trestní odpovědnosti právnických osob spočívá převážně v oblasti ekonomiky. Česká trestněprávní nauka, legislativní i aplikační praxe zpravidla znají tuto oblast jen zprostředkovaně, bez vlastní zkušenosti s účastí na běžném životě hospodářských institucí. Proto se na této půdě orientují jen s velkými obtížemi, jak se můžeme přesvědčit z řady případů projednávané hospodářské kriminality. Navíc v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob se střetávají dvě roviny zájmů, a to preventivní působení trestního práva a liberální zásady tržního systému. Úskalí tkví v tom, že přílišná rigidita v oblasti právní úpravy by mohla negativně limitovat

svobodné rozhodování podniků (právnických osob) v oblasti jejich hospodářských zájmů.

Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob porušuje tradiční dichotomii „trestný čin - osobní odpovědnost“, porušuje princip osobní zaviněné odpovědnosti, což je také základní princip českého trestního práva hmotného. Jestliže princip trestněprávní odpovědnosti právnických osob porušuje princip osobní zaviněné odpovědnosti, nabízí se otázka, zda při zavedení konceptu trestní odpovědnosti právnických osob budeme muset vybudovat nějaké nové, paralelní trestní právo pro právnické osoby, anebo zda vystačíme s hypotézou, že princip odpovědnosti právnických osob může koexistovat s principem zaviněné osobní odpovědnosti jako její výjimka nebo doplněk.

Případné zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu s sebou přinese otázku přenesení, resp. přizpůsobení institutů z občanského práva. Již první otázka zní, zda pojem právnické osoby vymezený pro účely občanského práva bude stejný v právu trestním, jak by to ostatně vyžadoval požadavek jednoty právního řádu, anebo zda pro účely trestněprávní odpovědnosti bude vymezen nějaký nový pojem právnické osoby, anebo zda budeme pro účely trestněprávní odpovědnosti používat jen určité fragmenty z pojmu právnické osoby vymezené v občanském právu.

Další otázkou, která vyvstává, je otázka souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby. Zavedení trestní odpovědnosti právnické osoby patrně nemůže zbavit odpovědnosti osobu fyzickou, která bezprostředně spáchala trestný čin. U této fyzické osoby v souladu s principem

osobní zaviněné odpovědnosti budeme vyžadovat zavinění, ale u trestní odpovědnosti právnické osoby budeme hovořit o kolektivním zavinění?

S uvedenou kumulací odpovědnosti fyzické i právnické osoby za čin spáchaný na stejném skutkovém základě pak bezprostředně souvisí uplatnění principu „ne bis in idem“.

Nejde o vyčerpávající výčet otázek, které se nabízejí v souvislosti se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob, spíše jde o připomenutí problémů, které bude třeba vyřešit. Některé z uvedených otázek je ovšem třeba si položit přednostně, dříve než začneme koncepci právě trestní odpovědnosti právnických osob zvažovat.

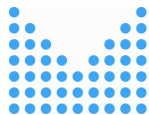
Uvedené otázky se diskutují i v zahraniční literatuře. Jako příklad je možné uvést společnou práci amerického profesora Parkera a rakouského docenta Lewische, která nese podtitul Právněpolitická a právnědogmatická analýza trestní odpovědnosti právnických osob („*Unternehmensstrafe*“, „*corporate criminal liability*“).¹⁵ Do poloviny 90. let dvacátého století rakouská jurisprudencí necítila potřebu zavádět trestní odpovědnost právnických osob ani z dogmatických, ani z právně politických důvodů. Autoři si kladou otázku, zda by kriminální postih právnických osob – nad rámec současných efektivních postihů (správní trestání, civilní náhrada škody) – přinesl spíše pozitiva či negativa.

¹⁵ LEWISCH, P. – PARKER, J.: *Strafbarkeit der juristischen Person?* Wien: Ludwig-Boltzmann-Institut für Gesetzgebungspraxis und Rechtsanwendung, 2001.

K obsahu a dosahu trestní odpovědnosti právnických osob autoři uvádějí, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob není kosmetický, nýbrž hluboký zásah do právního řádu. Trestní odpovědnost právnických osob přesahuje tradiční chápání zločinu (zavinění) a trestu. Navrhovatelé této reformy usilují o trestní odpovědnost v pravém smyslu, ne o odpovědnost ve smyslu ručení. Z literatury propagující trestní odpovědnost právnických osob ovšem v důsledku nejasné koncepce nevyplývá zcela jednoznačně, za jaké skutky by právnické osoby měly být trestně postihovány. Na základě jaké skutkové podstaty by byl udělen trest? Za chybné profesní jednání zaměstnanců jako v americkém federálním právu, za pochybení statutárních orgánů či jiných zaměstnanců ve vedoucím postavení, anebo za chybu abstraktní právnické osoby, jež nebyla schopna adekvátní sebeorganizace? Autoři dokazují na hypotetickém případě „praní peněz“, že právněpolitický požadavek trestní odpovědnosti právnických osob stojí na vratkých teoretických základech. Kromě toho, že přijetím trestní odpovědnosti právnických osob se nutně rozpadá struktura tradiční trestní odpovědnosti, ohledně nejasností skutkových podstat (a tím pádem pružnosti hranic užití tohoto trestněprávního instrumentu) může dojít - jak názorně ukazuje neustále se rozšiřující škála trestných činů amerického federálního práva - ke snížení míry právní jistoty.

Autoři dále poukazují na rozdíl mezi kapitálovými společnostmi (společnostmi s omezeným ručením a akciovými společnostmi), jež představují primární adresáty diskutované právní úpravy, a organizovanými sdruženími osob

(spolky, politickými stranami). Zatímco v kapitálové společnosti jsou strukturálně odděleni vlastníci (majitelé, společníci), kteří rozhodně nejsou součástí právnické osoby, a řízení společnosti (management), ve sdružení osob tomu tak není: členové spolku demokraticky spoluutvářejí členskou právo ve spolku a jsou nositelé „spolkového života“. Rozdíl najdeme ale i mezi akciovou společností a společností s ručením omezeným: první je řízena představenstvem, které jmenuje dozorčí rada a které jedná na vlastní zodpovědnost, ve druhé mohou mít společníci na vedení přímý vliv.¹⁶

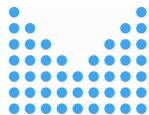
Jen na okraj je ovšem třeba připomenout, že v Rakousku i přes zdrženlivé stanovisko autorů byla s účinností od 1. 1. 2006 zavedena trestní odpovědnost právnických osob.

2. 2.

Trestní odpovědnost právnických osob je aktuální trestněprávní i trestněprocesní otázka také pro českou a slovenskou nauku trestního práva, která se této problematice věnuje v posledních letech s dostatečnou pozorností, a to zejména ve spojitosti s úvahami o budoucím vývoji trestního práva. Svědčí o tom relativně četné studie v odborné literatuře,¹⁷ články věnované jednotlivým

¹⁶ LEWISCH, P. – PARKER, J.: *Strafbarkeit der juristischen Person?* Wien: Ludwig-Boltzmann-Institut für Gesetzgebungspraxis und Rechtsanwendung, 2001, s. 10-14.

¹⁷ MUSIL, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob: Historický vývoj a mezinárodní srovnání* in Musil, J. Vanduchová, M. (red.): *Pocita Otovi Novotnému, Codex*, Praha 1998, s. 76-98. KRATOCHVÍL, V.: *Jednání za jiného – možná cesta k trestní odpovědnosti právnických osob?* in *Sborník z mezinárodního semináře o hospodářské kriminalitě*, Masarykova univerzita, Brno 1999, s. 88-99. MUSIL, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob – ano či*

aspektům trestní odpovědnosti právnických osob a jejich sankcionování,¹⁸ popis neúspěšných legislativních projektů¹⁹, informace o cizozemské právní úpravě v kontinentálním právním systému.²⁰ O aktuálnosti

ne ?, Trestní právo 2000, č. 7-8, s. 2-10. MUSIL, J. - PRÁŠKOVÁ, H. - FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda, Trestní právo 2001, s. 6-17, KRATOCHVÍL, V. - LÖFF, M.: Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob Acta Universitatis Brunensis, Iuridica No. 272, Brno 2003. Janda, P.: Trestní odpovědnost právnických osob, Právní fórum 2006, s. 168–178.

¹⁸ HURDÍK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob ?, Časopis pro právní vědu a praxi 1996, I, s. 28-33. TERYNGEL, J.: K trestní odpovědnosti právnických osob a osob za ně jednajících. Trestní právo 1996, č. 1, s. 15-18. Týž: Ještě k rozlišení odpovědnosti právnických a fyzických osob. Trestní právo 1996, č. 12, s. 9-12. NOVOTNÝ, O.: O otázkách hospodářského trestního práva, Právní praxe 1997, s. 375-401. PIPEK, J. - BARTOŠÍKOVÁ, M.: Vztah obchodněprávní a trestněprávní odpovědnosti statutárních orgánů a členů statutárních orgánů, Právní praxe v podnikání 1999, č. 1, s. 1-17. ŠÁMAL, P. - PÚRY, F. - SOTOLÁŘ, A. - ŠTENGLOVÁ, I.: Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 7-11. KRÁL, V.: K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy, Trestněprávní revue 2002, č. 8, s. 221-223. PIPEK, J.: Princip ne bis in idem v konkurenci jurisdikcí, Trestněprávní revue 2004, č. 4, s. 97-107. JALČ, A.: Korupcia – trestnoprávní vývoj, rekonštrukcia a trestná zodpovednosť právnických osob, Justičná revue 2005, č. 1, s. 1-8. VANÍČEK, D.: Trestní sankce ukládané právnickým osobám, Trestní právo 2006, č. 7-8, s. 12-19.

¹⁹ ČEČOT, V. - SEGEŠ, I.: Trestná zodpovednosť právnických osôb? Justičná revue 2001, č.1, s. 19-26. ŠÁMAL, P.: K úvodním ustanovením připravované rekonštrukcie trestního zákona, Trestněprávní revue 2002, č. 12, s. 349-357. VANTUCH, P.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, Trestní právo 2003, č. 3, s. 2-9.

²⁰ KRATOCHVÍL, V.: Trestní odpovědnost právnických osob a jednání za jiného (Stav de lege lata, de lege ferenda v České republice a Slovenské republice), Právní obzor 2002, č. 4, s. 365-372. DOELDER DE, H.: Kriminalizace korporativního chování, možnosti trestního postihu korporace, in Trestněprávní reforma v České republice, sborník. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 60-68. MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob v novém francouzském trestním zákoníku. Kriminalistika 1995, č. 4, s. 305-315. HUBER, B.: Trestní odpovědnost korporací, Trestní právo 2000, č. 9, s. 2-9. ČENTĚŠ, J. - PALKOVIČ, J. - ŠTOFFOVÁ, Z.: Trestná zodpovednosť právnických osôb, Justičná revue 2001, č. 4, s. 416-423. ČENTĚŠ, J. - ŠTOFFOVÁ, Z.: Trestná zodpovednosť právnických osôb v Belgicku, Justičná revue 2001, č. 10, s. 990-999. ČENTĚŠ, J. - PALKOVIČ, J. - ŠTOFFOVÁ, Z.: Trestná zodpovednosť

problematiky trestní odpovědnosti právnických osob svědčí i (zatím) neúspěšný legislativní projekt samostatného zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.²¹ Otázce trestní odpovědnosti právnických osob se věnuje i přepracované a doplněné vydání monografie prof. Solnaře *Základy trestní odpovědnosti*.²² Je možné konstatovat, že otázkám trestní odpovědnosti právnických osob je věnována v české nauce širší pozornost než jiným, stejně závažným a koncepčním otázkám základů trestní odpovědnosti.

Převážná většina autorů se vyjadřuje k otázce zavedení trestní odpovědnosti právnických osob optimisticky, i když téměř každý zdůrazňuje obtíže, které s použitím tohoto institutu souvisejí, soudí přepracované vydání *Základů trestní odpovědnosti*.²³

Ve spojitosti s desetiletými probíhajícími pracemi na rekodifikaci trestního práva ustanovil v roce 2000 tehdejší ministr spravedlnosti dr. Otakar Motejl specializovanou komisi, která se měla vyslovit k otázce případného zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu. Komise publikovala závěrečnou zprávu v odborném

právnických osob v slovinském právním poriadku, *Trestní právo 2002*, č. 5, s. 8-12. MADLIAK, J. - PORADA, V. - BRUNA, E.: Niekoľko úvah o trestnej zodpovednosti právnických osob v podmienkach SR, *Karlovarská právní revue*, 2006, č. 3, s. 26-29, PRÍBELSKÝ, P.: Trestná zodpovednosť právnických osob v Rakúsku, *Trestněprávní revue* 2007, č. 1, s. 12-18.

²¹ Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. Volební období. Tisk 745 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

²² SOLNAŘ, V. - FENYK, J. - CÍSAŘOVÁ, D.: *Základy trestní odpovědnosti*, podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2003, s. 258-261.

²³ SOLNAŘ, V. - FENYK, J. - CÍSAŘOVÁ, D.: Op. cit. s. 259.

tisku.²⁴ Ze zprávy vyplynulo, že ani po podrobné analýze komise nedospěla k jednoznačnému závěru. Zatímco v některých otázkách vládla shoda, v jiných byly závěry značně odlišné.

Komise konstatovala, že v roce 2000 žádný platný mezinárodní dokument nezavazuje Českou republiku k tomu, aby zavedla trestní odpovědnost právnických osob. Takovou povinnost neobsahuje ani právo Evropské unie, takže právní stav v České republice nevytváří řádnou překážku pro tehdy plánovaný vstup do Evropské unie.²⁵

Komise shrnula argumenty pro a proti zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob, ale nedospěla k jednoznačné odpovědi na otázku, zda tyto důvody jednoznačně odůvodňují potřebu zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Shoda podle ní panuje v názoru, že v činnosti právnických osob se vyskytují závažná protiprávní jednání s negativními společenskými důsledky, která je žádoucí sankcionovat. Sporné zůstává však to, zda k postihu těchto negativních jednání jsou dostatečné mimotrestní, tedy především administrativněsprávní nástroje, nebo zda je zapotřebí zavést trestněprávní odpovědnost a trestněprávní sankce. Pro obě alternativy, soudí komise, tj. pro zavedení trestní odpovědnosti i proti jejímu zavedení, hovoří stejně pádné argumenty.

²⁴ MUSIL, J. - PRÁŠKOVÁ, H. - FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda, *Trestní právo 2001*, č. 3, s. 6 -17.

²⁵ MUSIL, J. - PRÁŠKOVÁ, H. - FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda, *Trestní právo 2001*, č. 3, s. 8.

Při případném zavedení trestní odpovědnosti právnických osob by se tato měla vztahovat pouze na některé druhy právnických osob, a to na právnické osoby, které mají povahu korporací. Výslovně vyňat by měl být stát a jednotky územní samosprávy. Z hlediska rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob komise doporučila spíše taxativní výčet trestných činů, kterých by se právnické osoby mohly dopustit. Komise navrhla také paralelní trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby za týž skutek. Dále doporučuje i pro trestní odpovědnost právnických osob zachovat princip zavinění. Za poměrně obtížný problém komise považuje nalezení přesné definice subjektů, jejichž jednání může založit trestní odpovědnost právnických osob.²⁶

Vzhledem k tomu, že v komisi nebylo dosaženo shody v zásadní otázce, jestli zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je vůbec potřebné a vhodné, komise učinila dva možné závěry. Závěr první: Model trestní odpovědnosti právnických osob lze při reformě trestního práva i nadále sledovat jako jednu z možných variant řešení. Závěr druhý: Rovnocenného kriminálně politického cíle může být dosaženo správním trestáním právnických osob, čehož předpokladem je však zdokonalení dosavadní úpravy správního trestání. Komise nedosáhla jednoznačného řešení té nejzákladnější otázky, tedy zda zavést trestní odpovědnost právnických osob či nikoliv.²⁷

²⁶ MUSIL, J. - PRÁŠKOVÁ, H. - FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda, *Trestní právo 2001*, č. 3, s. 12-14.

²⁷ MUSIL, J. - PRÁŠKOVÁ, H. - FALDYNA, F.: Op. cit. s. 15.

V roce 2001 se Legislativní rada vlády České republiky přiklonila k zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Následně byl předložen návrh Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který byl již v prvním čtení Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky zamítnut.²⁸

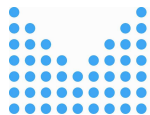
3 . T R E S T N Í O D P O V Ě D N O S T P R Á V N I C K Ý C H O S O B J A K O P Ř E D M Ě T Z K O U M Ā N Í

Poměrně širokou problematiku vztahující se k trestní odpovědnosti právnických osob lze v podstatných otázkách pro účely systematického výkladu zařadit do čtyř základních skupin. Pouze jako legislativně-technickou otázku považujeme, zda podmínky individuální trestní odpovědnosti fyzických osob a trestní odpovědnost právnických osob mají být obsaženy v jednom trestním kodexu, anebo zda mají být upraveny separátně ve dvou trestních zákonech. Obě řešení jsou možná a uskutečnitelná a nevidíme důvod, jednomu řešení dávat přednost.

3. 1.

Prvou, a to klíčovou oblast tvoří obsahové vymezení důvodů, které nás vedou k zavedení pravé trestní

²⁸ Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. Volební období. Tisk 745 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. K důvodům zamítnutí vládní osnovy srov. též JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob, Právní fórum 2006, č. 5, s. 177.

odpovědnosti právnických osob do právního řádu, zejména v zemích kontinentálního právního systému, do kterého náleží i Česká republika. Jde o otázku, proč dosavadní právní nástroje sloužící k ochraně společnosti před závadným a protiprávním jednáním právnických osob nebyly (resp. nejsou) dostatečně účinné a neplní náležitě ani represivní, ani preventivní poslání, a otázku, zda je správné zavádět do právního řádu trestní odpovědnost právnických osob.

V této spojitosti je třeba zvažovat jak kriminálně politické důvody pro zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob, tak i argumenty proti jejímu zavedení. V literatuře se setkáváme jak s vášnivými odpůrci trestní odpovědnosti právnických osob, stejně jako s neméně přesvědčivými stoupenci zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

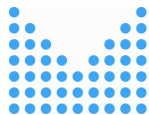
S jistou mírou zjednodušení lze konstatovat, že odpůrci trestní odpovědnosti právnických osob zastávají stanoviska právně dogmatická, k nimž se případně připíná kritika zákonného textu v zemích, které trestní odpovědnost právnických osob přijaly, zastánci trestní odpovědnosti právnických osob jsou spíše pragmatiky a zvažují více kriminálně politická hlediska. Právě tato skupina otázek je v literatuře tradičně podrobně popsána a jednotlivé důvody proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, stejně jako argumenty pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, jsou široce komentovány.

Argumenty proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob lze v sumarizované podobě vyjádřit takto: právnické osoby jsou fikcí bez reálného podkladu, jejich subjektivita

je jen fiktivní, právnické osoby nejsou způsobilé jednat v trestněprávním smyslu, právnické osoby nemohou jednat zaviněně, trestní odpovědnost je vázána na konkrétní, individuální osobu, trestní postih je nespravedlivý, protože postihuje i nevinnou osobu v rámci právnické osoby, trestní sankce nejsou vhodné pro právnické osoby, správní trestání je efektivnější a hospodárnější, principy správního trestání lépe vystihují povahu řízení o deliktech právnických osob, systém trestního soudnictví je přetížen. Proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob směřuje také námitka z praxe, podle níž by se jednalo o nadměrnou kriminalizaci obchodního světa. Hospodářský život má dostatek potřebných nástrojů, jakými je schopen se sám regulovat, ať již jde o nástroje ekonomické, nebo soukromoprávní. Veřejnoprávní zásahy mají být omezeny na minimum. Uvádí se, že trestní právo a jeho nástroje mají být pro zákonodárce řešení krajní, platí zásada subsidiarity trestní represe, trestní právo představuje *ultima ratio*.²⁹

²⁹ V zahraniční literatuře např. PLANQUE, J.-C.: *La Détermination de la personne morale pénalement responsable*. Paris: L'Harmattan, 2003, s. 25 a násl. BOUZAT, P. - PINATEL, J.: *Traité de droit pénal et de criminologie, Partie I*. Paris 1963, s. 226 a násl. ROXIN, C.: *Strafrecht: Allgemeiner Teil – Band I: Grundlagen Aufbau der Verbrechenslehre*. 3. Auflage. München: C. H. Beck, 1997, s. 208–210. JESCHECK, H. H. - WEIGEND, T.: *Lehrbuch des Strafrechts: Allgemeiner Teil*. 5. Aufl. Berlin: Duncker & Humlot, 1996, s. 226–229. LÜTOLF, S.: *Strafbarkeit der juristischen Person*. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG. 1997, která na s. 95 až 98 uvádí jmenný podrobný seznam zejména starších představitelů švýcarské a německé nauky a jejich stanoviska k trestní odpovědnosti právnických osob. VOLŽENKIN, B. V.: *Ugolovnaja otvetstvennost' juridičeskich lic*. Sankt-Petěrburg: Sankt Petěrburgskij juridičeskij institut Generalnoj prokuratury Rossijskoj federacii, 1998, s. 7-9. PAVLOV, V. G.: *Subjekt prestuplenija*. Sankt-Petěrburg: Juridičeskij centr Press, 2001, s. 257 a násl. V české literatuře srov. např. MUSIL, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní*

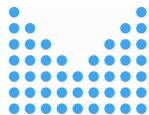

Důvody pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob jsou rozličné. Náleží mezi ně poznání, že individuální trestní odpovědnost v podmínkách kolektivních organizačních forem není s to zabránit zvláště škodlivým důsledkům vznikajícím ve sféře činnosti právnických osob, která má mnohdy rozsáhlé a těžko napravitelné důsledky postihující společnost a životní prostředí, ve kterém žije (jako příklady se uvádějí rozsáhlé hospodářské machinace, poškození životního prostředí haváriemi výrobních provozů, ropných tankerů, nedovolená výroba a distribuce zbraní, drog etc.).

Dalším důvodem pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je argument, že právnické osoby vystupují často jako možné nástroje ke spáchání trestných činů, přičemž k některým jednáním (například podvodné vylákání subvencí či dotací) jsou nezbytné.

Dále se ve prospěch zavedení trestní odpovědnosti právnických osob uvádí okolnost, že nelze vystačit s administrativněsprávní odpovědností a sankcemi, které evidentně nejsou schopny dostatečně postihnout společensky škodlivé důsledky činnosti právnických osob (správní odpovědnost je roztříštěná, nekoordinovaná, nedostatečná, nemá propracované obecné instituty upravující odpovědnost, správní právo nemá dostatečnou škálu vhodných sankcí).

Mezi argumenty plédujícími pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob stojí poznání, že v mnohých případech nelze vůbec dovodit individuální trestní

odpovědnost (například v důsledku neprůhledných organizačních vztahů uvnitř právnické osoby), trestní odpovědnost fyzických osob nelze dovodit pro nedostatek důkazů, odpovědnost individuálních osob je rozptýlená, což vede k důsledkům, podle nichž nikdo neodpovídá za nic, že trestní postih individuálních osob není dostatečně účinný a neplní ani preventivní ani odstrašující funkci a že v poslední době bylo přijato několik mezinárodněprávních dokumentů týkajících se zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.³⁰

3. 2.

Druhá skupina otázek, z jejichž úhlu pohledu lze trestní odpovědnost právnických osob zkoumat, zahrnuje kriminologické souvislosti kriminality právnických osob (podniků, korporací). Kriminologickou souvislost trestní odpovědnosti právnických osob představuje souvislost trestné činnosti korporací s organizovaným zločinem. Pracovně můžeme tuto souvislost vyjádřit jednoduchou hypotézou: Trestná činnost korporací je druh organizovaného zločinu.

³⁰ Např. BAUMANN, J. - WEBER, U. - MITSCH, W. : Strafrecht: Allgemeiner Teil – Lehrbuch. 11. Auflage. Bielefeld: Gieseking, 2003, s. 205 a násl., kteří oproti většinovému mínění v německých učebnicích trestního práva zastávají názor, že právnické osoby mohou jednat. V české literatuře např. MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo 2000, č. 7-8, s. 2 – 9. ŠÁMAL, P.: Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. in KRATOCHVÍL, V. - LÖFF, M. (eds): Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 148–152. JELÍNEK, J, a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 181–182. CHMELÍK, J.: Pozornost, úplatek, korupce. Praha: Linde, 2003, s. 147. JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob, Právní fórum 2006, č. 5, s. 168-178.

Organizovaná kriminalita se ukazuje jako závažný politický, sociální a ekonomický problém. Jak konstatuje učebnice kriminologie, atributem současné podoby kriminality je přeměna tradiční hospodářské kriminality a kriminality tzv. bílých límečků v kriminalitu korporací, a v důsledku toho dochází k enormnímu růstu hospodářské, ekologické a majetkové škody.³¹

Rozsah a závažnost kriminálního chování právnických osob, zaměstnanců společností, úředníků vede k určitému novému druhu, typu kriminality, která se liší jak od běžné „pouliční“ kriminality, tak od tzv. kriminality bílých límečků, ale také od tzv. krycích firem vytvářených účelové zločineckými organizacemi s cílem zastříit skutečné aktivity organizovaného zločinu.

Studie Institutu pro kriminologii a sociální prevenci o organizovaném zločinu v České republice vydaná v roce 2004 k této otázce uvádí: *Kriminalita bílých límečků (white collar crime) v původním pojetí znamenala porušování trestního práva osobami z vyšších sociálních tříd v průběhu jejich profesionálních aktivit. Dnes bychom mohli chápat white collar crime jako ekonomickou trestnou činnost páchanou při výkonu profese představitelem legálního podnikání, tj. obcházení pravidel a porušování zákonů v rámci výkonu profese na místě, které to umožňuje, s cílem získat vyšší profit a bez ohledu na škodu způsobenou veřejnosti/státu.*³²

³¹ NOVOTNÝ, O. - ZAPLETAL, J. a kol.: Kriminologie. 2. přepracované vydání. Praha: Aspi Publishing, 2004, s. 171.

³² Organizovaný zločin v České republice III. Praha: Institut při kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 33-34.

Kriminalita bílých límečků se do určité míry překrývá s tzv. kriminalitou organizací (organisation/corporate crime), tj. organizací legálních, které částí své činnosti mohou porušovat platné právní předpisy, obvykle s cílem získat neoprávněné výhody (např. prostřednictvím korupce, nedodržováním norem k ochraně životního prostředí, vědomým dodáváním nekvalitního zboží, účetními a finančními manipulacemi, deformováním ekonomického/tržního prostředí atd.). Rozdíl je v tom, že kriminalitu bílých límečků můžeme považovat spíše za projevy individuálních pachatelů, zatímco u kriminality organizací jde obvykle o vědomá, konsensuální a koncepční rozhodnutí řídicích orgánů firem. To je specifická problematika, která z právního hlediska souvisí s otázkou trestní odpovědnosti právnických osob. Nicméně stále jde o legální organizace pohybující se v legálním sektoru trhu, produkující a dodávající legální zboží a služby. Nelegální jsou v tomto případě metody zvyšování zisku. Je pravda, že zisky, které organizace tímto způsobem dosahují, a škody, které způsobují, mohou být zejména u velkých nadnárodních korporací přinejmenším srovnatelné s důsledky, které vyvolává organizovaný zločin, uvádí studie Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. I to je důvod, proč je kriminalita organizací považována za velmi blízkou projevům organizovaného zločinu. Přesto studie považuje za důležité rozlišovat mezi organizovaným zločinem a kriminalitou organizací. Shoda kriminality organizací s organizovaným zločinem spočívá v podobnosti organizačního uspořádání subjektů a v motivaci ziskem bez ohledu na volené prostředky, nicméně rozdíl je v základním postavení subjektu (legální - nelegální) a

v sektoru trhu, který obhospodařují. Kriminalitu organizací je také třeba rozlišovat od tzv. krycích firem vytvářených účelově zločineckými organizacemi s cílem zastříit skutečné aktivity organizovaného zločinu.³³

Důležitost zkoumání těchto otázek souvisících s kriminalitou právnických osob (organizací, korporací) je dána především ve vztahu významem pro volbu správné taktiky a strategie kontroly kriminality (termínem kontrola kriminality rozumíme jak složku represe, tak i prevence).

3. 3.

Třetí okruh problémů zahrnuje otázky konkrétní právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob a rozpadá se do několika souvisících podotázek:

- Které právnické osoby by mohly či měly podléhat trestní odpovědnosti.
- Rozsah kriminalizace právnických osob, tedy otázka, zda právnické osoby mají být odpovědné za všechny trestné činy, anebo jen za vybrané trestné činy, taxativně či demonstrativně vyjmenované.
- Zavinění právnické osoby.
- Otázka sankcionování právnické osoby.
- Relativně samostatnou skupinu problémů představuje procesní problematika trestního řízení vedeného proti právnické osobě.

3. 3. 1.

³³ Organizovaný zločin v České republice III. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 34-35.

Pokud bychom dospěli k závěru, že již skutečně dozrál čas k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, vystává před námi dlouhá řada dalších otázek.

Je to především otázka, které právnické osoby by mohly či měly podléhat trestní odpovědnosti. Vymezení právnických osob podléhajících trestní odpovědnosti může být širší nebo užší. Bude nutné zvažovat, zda trestní odpovědnosti mají podléhat právnické osoby tuzemské, anebo i zahraniční. Nabízí se také otázka, zda z dosahu trestní odpovědnosti by neměl být vyňat stát, který má monopol trestat, a jeho organizační složky.³⁴ Otevřenou zůstává otázka odpovědnosti územních samosprávných celků (obcí, krajů), pokud se činu dopustí při výkonu veřejné správy – státní svrchované moci.

3. 3. 2.

Důležitou navazující otázkou trestní odpovědnosti právnických osob je rozsah kriminalizace právnických osob, tedy otázka, zda právnické osoby mají být odpovědné za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona, anebo jen za trestné činy taxativně nebo demonstrativně vyjmenované. Při stanovení rozsahu kriminalizace právnických osob, přichází v úvahu několik variant řešení:

- Odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona, resp. za všechny soudně trestné delikty. Tato varianta může

³⁴ MUSIL, J. - PRÁŠKOVÁ, H. - FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo 2001, č. 3, s. 13. MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo 2000, č. 7-8, s. 9.

být modifikována omezením, že právnické osoby odpovídají za všechny trestné činy, u kterých to připouští jejich povaha.

- Odpovědnost právnických osob jen za vypočtené trestné činy, jejichž katalog bude (taxativně nebo demonstrativně) uveden v trestním zákoně.
- Odpovědnost právnických osob jen za taxativně vypočtené trestné činy, ale pouze takové, u kterých potřeba jejich trestního postihu, pokud byly spáchány právnickou osobou, vyplývá z mezinárodních doporučení či závazků.

Každé řešení má své výhody i nevýhody. Přednost koncepce, při které by právnická osoba odpovídala za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona, respektive za všechny soudně trestné delikty, je především v tom, že trestněprávní ochrana v této koncepci bude ucelená a shodná s trestní odpovědností fyzických osob. Stanovit odpovědnost právnických osob výčtem všech trestných činů je pak z legislativně technického hlediska nevhodné, protože taková úprava by byla nepřehledná a komplikovaná, a navíc ve výčtu trestných činů hrozí nebezpečí, že některý trestný čin uveden nebude.

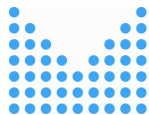
Nevýhodou shora uvedeného pojetí je okolnost, že u některých trestných činů si jen stěží můžeme představit jejich spáchání právnickou osobou (například tzv. vlastnoruční delikty - dvojí manželství, křivá výpověď, opilství nebo trestné činy proti lidské důstojnosti - znásilnění, pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými a některé další) a také skutečnost, že taková úprava by znamenala neúměrné zatížení systému trestního soudnictví.

Konstrukce odpovědnosti právnické osoby za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona je nevhodná i tehdy, pokud by právní úprava obsahovala omezení jen na trestné činy, u kterých by trestní odpovědnost nebyla vyloučena povahou věci. Takové řešení by zcela jistě odporovalo principu *nullum crimen sine lege certa* a v praxi by vyvolávalo vášnivé spory, zda ten který trestný čin je vyloučen „povahou věci“ z pachatelství spáchaného právnickou osobou. Z důvodu právní jistoty by výčet trestných činů, za které by měla právnická osoba odpovídat, měl být taxativní.

V kontinentální právní úpravě se setkáváme s obojím řešením, a to jak s koncepcí obecné trestní odpovědnosti za všechny soudně trestné delikty, tak s řešením odpovědnosti za vypočtené trestné činy.

Variantu, že právnické osoby odpovídají za všechny trestné činy, zvolilo například Rakousko. Podle § 1 odst. 1 zákona o odpovědnosti právnických osob jsou právnické osoby odpovědné za všechny trestné činy. Trestným činem se ve smyslu tohoto zákona rozumí jednání ohrožená trestem podle spolkového nebo zemského zákona. Odpovědnost se tedy vztahuje nejen na trestné činy uvedené v trestním zákoně, ale i v tzv. vedlejších trestních zákonech, jako například v ustanovení § 13 odst. 1 Vídeňského zákona o ochraně stromů. Právní úprava se zatím nevztahuje na finanční trestné činy upravené Finančním trestním zákonem č. 129/1958 Spolkové sbírky zákonů Rakouské republiky, neboť principy odpovědnosti právnických osob dosud nebyly v tomto zákoně upraveny. Za trestný čin se podle rakouského trestního zákona považuje i pokus a účastenství.

Takto zvolená koncepce odpovědnosti za všechny trestné činy se odůvodňuje tím, že s ohledem na vývoj právní agendy v Evropské unii lze očekávat, že v budoucnu budou vytvořeny nové skutkové podstaty a seznam uvedený výčtem trestných činů by musel být stejně doplňován a rozšiřován.³⁵

Obdobné řešení jako Rakousko, tj. odpovědnost za všechny trestné činy a vytvoření jiného druhu obecné trestní odpovědnosti, zvolilo Maďarsko.³⁶

Oproti tomu jiné země daly přednost koncepci, podle které právnická osoba odpovídá jen za vypočtené trestné činy. Podle finského trestního zákona odpovídají právnické osoby za relativně široký okruh 41 trestných činů, taxativně vypočtených v trestním zákoně.³⁷

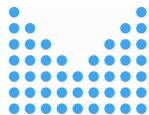
Zajímavým legislativním vývojem prošla úprava trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. I když první novodobý projekt trestní odpovědnosti právnických osob byl představen již v roce 1934 pod názvem Project Matter,³⁸ současná právní úprava právě trestní odpovědnosti právnických osob byla zakotvena až přijetím nového trestního zákoníku v roce 1994 (účinném od 1. 3. 1994),

³⁵ LÖFF, M.: Das neue Verbandsverantwortlichkeitsgesetz – Strafrechtliches Risikomanagement als neue Herausforderung bei der Unternehmensführung. Zeitschrift für Recht und Rechnungswesen 2005, č. 12, s. 355. PRÍBELSKÝ, P.: Trestná zodpovednosť právnických osôb v Rakúsku. Trestněprávní revue 2007, č. 1, s. 13.

³⁶ Srov. KÖHALMI, L.: The Punishability of Legal Person in Hungarian Criminal Law. in TOMÁŠEK, M. (ed.): European Law and National Criminal Legislation. Faculty of Law Editions centre, Prague 2007, s. 248.

³⁷ The penal Code of Finland (39/1889, amendments up to 650/2003 included), Ministry of Justice, Helsinki, Finland, 2006.

³⁸ PLANQUE, J.-C.: La Détermination de la personne morale pénalement responsable. Paris: L'Hartmann, 2003, s. 25.

který trestní odpovědnost právnických osob umožnil. Původní znění článku 121-2 stanovilo: *Právnické osoby, s výjimkou státu, jsou trestně odpovědné za podmínek stanovených v čl. 121-4 a 121-7, a to v případech předpokládaných zákonem nebo nařízením, za trestné činy spáchané na jejich účet, jejich orgány nebo zástupci.*

Pro naše účely je důležitá první věta čl. 121-2, která omezila trestnost právnických osob jen na případy „*předpokládané zákonem nebo nařízením*“. Tento princip francouzská nauka označuje jako princip speciality. Trestní odpovědnost proto neměla obecný charakter. Trestní stíhání bylo možné jen za podmínky, že zákon stanovil, že právnická osoba odpovídá za určitý zločin nebo přečin, anebo aby nařízení vlády stanovilo, že právnická osoba je odpovědná za přestupek. Pokud příslušná norma výslovně neuváděla, že její působnost se vztahuje i na právnické osoby, právnická osoba nebyla trestně odpovědná. K tomu, aby právnická osoba mohla spáchat trestný čin, nestačilo, aby ustanovení příslušného právního předpisu prohlašovalo určité jednání „každého“ za trestné. Jejich trestní stíhání umožňovalo až výslovné ustanovení o tom, že se právní předpis vztahuje výslovně i na právnické osoby.³⁹

Pro pochopení smyslu francouzské úpravy je třeba uvést některé zvláštnosti trestního práva, spočívající v tripartici trestných činů přijaté již v roce 1791 (zločin – přečin – přestupek), přičemž přestupky jsou soudně trestné delikty, o kterých se rozhoduje v trestním řízení a

³⁹ PAULIN, C.: Droit pénal général. 4e édition, Paris: LexisNexis, 2005, s. 99. DREYER, A.: Droit pénal général, Champs Université. Flammarion, s. 82.

spadají tedy do rámce trestního práva, dále v tom, že kategorizace deliktů se promítá do otázky sankcionování, a nakonec v tom, že obecný základ trestní odpovědnosti je v trestním zákoníku, ale trestní delikty nalezneme i v mimotrestních normách, jakými jsou například zákon o obchodních společnostech nebo zákoník práce.⁴⁰

Francouzští autoři Patrick Kolb a Laurence Leturmy ve své učebnici trestního práva k principu speciality uvádějí: *„I když počet trestných činů, které mohly spáchat právnické osoby, byl v zákoně značný, jeho význam není třeba přeceňovat. Tvůrci zákona, majíce respekt z novosti institutu a v obavě z toho, aby nevybočili z mantinelů toho, co je reálné, nechtěli trestní odpovědnost právnických osob vystavět přesně po vzoru odpovědnosti osob fyzických. Někteří autoři toho litovali a odmítali z toho plynoucí »diskontinuitní« odpovědnost. Jiní naopak byli s řešením zákonodárce spokojeni. Je pravda, že představa, že by právnické osoby mohly být stíhány pro vraždu nebo znásilnění, vyvolávala v posluchárnách právnických fakult určitou skepsi. Všichni si však uvědomovali, že změna principu je jen otázka času, protože seznam trestných činů se neustále prodlužoval.“*⁴¹

Zákon z 9. 3. 2004, tzv. zákon Perben II, skutečně po deseti letech principu speciality změnil dikci článku 121-2 trestního zákona. Slova *„v případech předpokládaných zákonem nebo nařízením“* byla vypuštěna. Účinnost této změny

⁴⁰ Srov. PELIKÁNOVÁ, I.: Trestní sankce ve francouzském právu obchodních společností. Trestní právo 1999, č. 6, s. 17.

⁴¹ KOLB, P. - LETURMY, L.: Droit pénal général. 3. édition. Paris: Galino éditeur, 2006, s. 187-188.

byla odložena k 31. 12. 2005. Počínaje tímto dnem podléhají právnické osoby stejně jako osoby fyzické obecnému principu trestní odpovědnosti s určitými nepočetnými výjimkami [omezení trestní odpovědnosti právnických osob podle tiskového zákona z roku 1881 (čl. 43-1) a zákona o audiovizuální komunikaci z roku 1982 (čl. 93-4)].

Hodnocení nové právní úpravy, tedy odstranění principu speciality, je podle francouzských autorit různé. Někteří hovoří o obrovském významu této změny. Má být dalším krokem k zobecnění trestní odpovědnosti právnických osob a důkazem lepšího pochopení fungování abstraktních subjektů, kterými jsou právnické osoby.⁴² Jiní zastávají názor, že všeobecný princip trestní odpovědnosti právnických osob nerespektuje specifické podmínky vzniku, existence a zániku právnické osoby. Zákon vlastně postavil právnickou osobu na roveň s osobou fyzickou v rozhodování o vině, přičemž sankcionování právnické osoby je ovšem přísnější. Trestní peněžité sankce pro právnickou osobu jsou pětinasobkem trestu fyzických osob. Autor také poukazuje na porušení principu *ne bis in idem*, protože mimotrestní normy umožňují uložení trestní sankce jiným orgánem než soudem, ale následně může dojít k trestnímu postihu fyzické osoby jednající za právnickou osobu, a domnívá se, že právní úprava svojí nedokonalostí vyvolá veřejnou diskusi, ve které by měly být zohledněny základní otázky trestního práva.⁴³

⁴² DREYER, E.: Op. cit. s. 82.

⁴³ BOULOC, B.: Les personnes morales toujours responsables pénalement? Droit des sociétés commerciales. Revue Lamy Droit des affaires, únor 2006, č. 2, s. 10-12.

Zamítnutá česká vládní osnova zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim předpokládala zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Rozsah kriminalizace právnických osob byl vymezen v ustanovení § 4 obsahujícího taxativní výčet dlouhé řady zločinů a přečinů, u nichž měla trestní odpovědnost právnických osob přicházet v úvahu. Celkem se jednalo o 154 zločinů a přečinů. Důvodová zpráva říká, že v taxativnímu výčtu přistoupil navrhovatel po připomínkovém řízení, ve kterém byly vzneseny důvodné námitky k původně zamýšlené obecné trestní odpovědnosti právnických osob za všechny trestné činy, u kterých to nevyklučuje povaha konkrétního trestného činu.⁴⁴

Pro taxativní výčet trestných činů, pokud jde o rozsah kriminalizace právnických osob, plédoval v literatuře Musil. Taxativní výčet zaručuje opatrný postup zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Oproti tomu Vantuch kritizuje konkrétní vyjmenování trestných činů a přiklání se k zakotvení varianty, podle které by právnická osoba odpovídala za všechny trestné činy vymezené v trestním zákoníku nebo jiném zákoně, pokud to nebude vylučovat povaha konkrétního činu.⁴⁵

Aniž bychom chtěli předjímat budoucí české řešení, které závisí především na otázce, zda trestní odpovědnost právnických osob bude zavedena do českého právního řádu,

⁴⁴ Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. volební období. Tisk 745 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Důvodová zpráva.

⁴⁵ MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo 2000, č. 7-8, s. 9. VANTUCH, P.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní právo 2003, č. 10, s. 3.

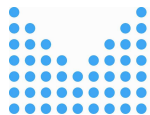

máme za to, že při případném zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu bude žádoucí, pokud jde o rozsah kriminalizace, dát jednoznačně přednost principu taxativního výčtu trestných činů, za které by odpovídala právnická osoba. Takové řešení jednoznačně vyhovuje lépe zásadě *nullum crimen sine lege certa*. Pokud jde o otázku širšího nebo užšího vymezení trestných činů, je třeba zvolit opatrný přístup a vyhnout se unáhlenému řešení, které navíc v českém právu nemá legislativní tradici. Takovému, řekněme opatrnému přístupu, by odpovídala úprava založená na užším výčtu trestných činů, za které může právnická osoba odpovídat. Výběr trestných činů by měl být omezen jen na trestné činy, o nichž hovoří mezinárodní dokumenty a doporučení.⁴⁶ Pokud budoucí právní úprava při rekodifikaci trestního práva bude obsahovat kategorizaci deliktů, tj. bipartici nebo tripartici, bude nutné zvážit odpovědnost právnických osob i z tohoto hlediska. Teprve poté, ukáže-li se nová právní úprava jako životná, bude možné okruh trestných činů, za které bude odpovídat také právnická osoba, rozšiřovat.

3. 3. 3.

Další důležitá otázka, kterou bude nutné zkoumat a zvažovat při úvahách o zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob, je otázka zavinění právnické osoby. Tato otázka bude zvláště složitá, protože ani v mezinárodním

⁴⁶ Nevelký rozsah trestných činů, za které by byla odpovědná právnická osoba, by měl zabránit přetížení justičního systému novými úkoly nad únosnou mírou, srov. MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo 2000, č. 7-8, s. 9.

kontextu neexistuje jednotná široce přijatá teorie zavinění právnických osob a korporací.⁴⁷

V této spojitosti bude nutno řešit, zda právnícká osoba může být považována za odpovědnou za své vlastní zavinění nezávisle na zavinění osob fyzických, které ji zastupují. Bude nutné zvažovat souběh nebo jinak řečeno kumulaci trestní odpovědnosti právnícké osoby a fyzické osoby odvozené z téhož skutkového základu. S tím úzce souvisí uplatnění procesního principu *ne bis in idem*. V komplexu otázek, které bude nutné zkoumat, je i problematika omylu právnícké osoby.

České trestní právo je založeno na tzv. subjektivní odpovědnosti, tj. odpovědnosti za zavinění. Nezaviněné následky se nepřičítají (výjimkou svého druhu je ustanovení § 201a tr. zák. o trestném činu opilství). Zásada odpovědnosti za zavinění je vyjádřena v ustanoveních § 3 odst. 3, § 4, § 5, § 6 tr. zák. Zavinění, které je jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu, má formu úmyslu (přímého nebo nepřímého) nebo nedbalosti (vědomé či nevědomé). Zavinění je nezbytné pro naplnění kterékoli skutkové podstaty trestného činu. Není trestného činu bez zavinění. Zásada odpovědnosti za zavinění je jedna ze základních zásad trestního práva hmotného. Trestní právo vyžaduje vždy zavinění, tzv. objektivní odpovědnost je vyloučena, uplatnění zásady odpovědnosti za zavinění vylučuje kolektivní odpovědnost. Chybí-li zavinění pachatele, nenastává trestní odpovědnost.

⁴⁷ HUBER, B.: Trestní odpovědnost korporací. Trestní právo 2000, č. 9, s. 3.

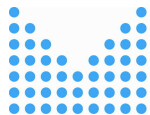

Samostatným projevem zásady odpovědnosti za zavinění je přičítání jen zaviněných okolností přitěžujících, polehčujících a podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Kromě formálního hlediska, tj. skutek musí naplňovat příslušné formální znaky trestného činu včetně subjektivní stránky trestného činu, je v trestním právu důležité i materiální hledisko, tj. k příslušné formě i míře zavinění se přihlédne při hodnocení nebezpečnosti pro společnost jako základnímu kritériu pro ukládání trestů.

Zavinění je obecně chápáno v trestním právu jako vnitřní (psychický) vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již vytvořeným pachatelem nebo objektivně existujícím bez jeho přičinění již v době činu (například cizí věc při krádeži, střelná zbraň při nedovoleném ozbrojování, osoba mladší než patnáct let při pohlavním zneužívání). Složky, které tvoří pojem zavinění podle § 4 a § 5 tr. zák., jsou složka vědění (intelektuální nebo též představová složka zavinění) a složka volní (vyjadřující různý stupeň zaměření pachatele k porušení nebo ohrožení chráněného zájmu – právního statku).

Vědění zahrnuje vnímání, tj. odraz předmětů a jevů pomocí našich smyslových orgánů, a představu předmětů a jevů, které sice pachatel nemůže právě v daný okamžik vnímat, které však vnímal dříve, nebo k nimž došel úsudkem na základě znalostí a zkušeností. Podmínkou je, že pachatel si to vše uvědomoval v době spáchání trestného činu, a pokud tomu tak nebylo, že si to uvědomovat měl a mohl. Představy pachatele před činem nebo po něm nejsou relevantní.

Volní složka vyžaduje, aby pachatel uskutečnění určitého skutku převzal do své vůle a rozhodl se pro takové porušení

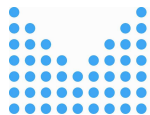

(ohrožení) chráněného zájmu. Volní složka zahrnuje chtění nebo srozumění. Jestliže pachatel rozhodné skutečnosti nechce ani s nimi není srozuměn, není tu žádný volní vztah.⁴⁸

České trestní právo je de lege lata založeno na individuálním zavinění fyzické osoby. Jako zajímavou kasuistiku můžeme uvést jedno rozhodnutí z praxe, které se zabývá otázkou subjektivní stránky právnické osoby. Aplikační praxe se zabývala otázkou omylu právnické osoby, a to v souvislosti s trestněprávním posouzením skutku jako trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2003 sp. zn. 5 Tdo 443/2003 byla vyslovena zásada, že právnická osoba jedná navenek v omylu, jestliže je uveden v omyl statutární orgán právnické osoby, resp. člen jejího kolektivního statutárního orgánu. Omyl právnické osoby může spočívat i v tom, že v důsledku podvodného jednání fyzická osoba oprávněná jednat jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení neví o všech rozhodných skutečnostech, anebo, že vůbec neví o úkonu učiněném jménem právnické osoby, protože jej místo oprávněné osoby učiní jiný pracovník právnické osoby, který k tomu není oprávněn.

Protože české trestní právo je založeno na zásadě odpovědnosti za zavinění a protože u právnické osoby nelze hovořit o psychice, je otázka zavinění jedním z klíčových problémů při koncepčním řešení postihu právnických osob trestní sankcí.

⁴⁸ Srov. JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 202 – 204.

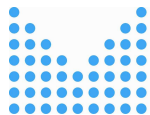

Trestněprávní nauka se otázkou zavinění právnických osob dosud hlouběji nezabývala, resp. zabývala se jí zpravidla jen ve spojitosti s důvody, které svědčí proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Námitka, že právnické osoby nejsou způsobilé jednat v trestněprávním smyslu, neboť nemají vlastní vůli, bez vůle není viny a bez viny není trestní odpovědnosti, náleží k nejzávažnějším argumentům proti trestní odpovědnosti právnických osob.⁴⁹

V literatuře se ovšem lze setkat i s názory opačnými. Tak Bartošíková a Pipek v práci o vztahu obchodněprávní a trestní odpovědnosti statutárních orgánů a členů statutárních orgánů uvádějí, že právnická osoba projevuje svoji vůli prostřednictvím fyzických osob. Znamená to, že právnická osoba má svou vlastní vůli. Z tohoto závěru dovozují, že právnická osoba je způsobilá k zavinění jako podmínce trestní odpovědnosti. Právnická osoba nejenže jedná, a má tedy i svoji vůli, a může mít proto i způsobilost k vině podle trestního práva. Je-li tomu tak (a ono tomu tak je, mj. i v rámci uplatňování obchodněprávní odpovědnosti), je možno na vůli právnické osoby působit i sankcemi, tedy i trestními sankcemi s funkcí preventivní i následnou. Tyto sankce musí být přirozeně adekvátní skutečnosti, že se jedná o právnickou osobu a jejich adekvátnost by měla být odvozována právě od mechanismu tvorby a projevu jejich vůle.⁵⁰

⁴⁹ SOLNAŘ, V.: Základy trestní odpovědnosti. 1. vydání. Praha: Academia 1972, s. 196. MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo 2000, č. 7-8, s. 9-11. JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Právní fórum 2006, č. 5, s. 171.

⁵⁰ BARTOŠÍKOVÁ, M. - PIPEK, J.: Vztah obchodněprávní a trestní odpovědnosti statutárních orgánů a členů statutárních orgánů. Právní praxe v podnikání, 1999, č. 1, s. 16.

Teryngel ve svém dílčím příspěvku k problematice trestní odpovědnosti právnických osob soudí, že zavinění u právnické osoby je třeba považovat za otázku velmi spornou. Určitým řešením by podle autora mohlo být zavedení principu viny jako vztahu mezi jednáním a následkem, který by zahrnoval vztah odpovědné osoby k výsledku v širším, resp. jiném slova smyslu než zavinění u fyzické osoby, spíše ve smyslu schopnosti, možnosti či způsobilosti zabránit škodlivému následku ze strany právnické osoby. Jsou však i řešení jiná, více navazující na historické tradice trestního zákonodárství v našich zemích, soudí autor.⁵¹

Musil ve své studii porovnávací zahraniční právní úpravy a jejich fungování uvádí, že v různých zemích se s tím trestněprávní teoretikové vypořádali různě. Německá úprava je postavena na vině (Schuld), která je chápána jako vytýkatelnost. *„Vina je vázána na možnost činit osobní výtku pachateli za spáchaný trestný čin. Způsobilost být vinen je odvozena od osobní způsobilosti být při páchání činu motivován v souladu s právními normami.“*⁵²

Pro slovenské trestní právo, které by v budoucnu zavedlo trestní odpovědnost právnických osob, doporučují Čečot a Segeš koncipovat zavinění právnické osoby tak, že trestný čin je spáchán právnickou osobou, jestliže jej spáchali v jejím jméně a pro její prospěch její orgány nebo zástupci, kteří jednali v rozporu s obecně závaznými předpisy nebo nedodrželi potřebnou míru opatrnosti.⁵³

⁵¹ TERYNGEL, J.: K trestní odpovědnosti právnických osob a osob za ně jednajících, *Trestní právo* 1996, č. 1, s. 15.

⁵² MUSIL, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo* 2000, č. 7- 8, s. 4.

⁵³ ČEČOT, V. - SEGEŠ, I.: Trestná zodpovědnost právnických osob? *Justičná revue* 2001, č. 1, s. 25.

Z poslední doby lze připomenout článek Jandy, který v této spojitosti také zmiňuje, jak se s touto problematikou vypořádali v zemích, kde je trestní odpovědnost právnických osob zavedena. Autor uvádí, že v Nizozemí byla tato problematika zcela ponechána výkladu soudů. Někteří autoři vytvořili pojem „vina právnické osoby“ (vina podniku, funkcionální vina orgánu), který nezahrnuje žádný psychologický obsah. Jiní zase tento pojem nahrazují pojmem „zavinění organizace“ (opět bez psychologického obsahu). Dále také existuje snaha vytvořit vedle individuálního trestního práva zcela oddělené právo korporací. Subjektivní stránku trestného činu by v tomto případě tvořila „vina vedení podniku“ a obsahem by byl „chybný výkon tzv. rizikového managementu“. V anglosaské právní úpravě bylo vytvořeno několik teorií, které se mají s tímto problémem vypořádat – například teorie identifikační.⁵⁴

⁵⁴ JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Právní fórum 2006, č. 5, s. 171. Autor připomíná tzv. identifikační teorii, ale nevysvětluje ji. Podle teorie identifikace jsou právnické osoby velmi podobné lidem, protože v ní jsou výkonné složky a vedoucí orgány, které vyjadřují zájmy celé právnické osoby. Z uvedeného vyplývá, že i právnická osoba má jakési duchovní klima, naplněné myšlenkami a vůlí členů. V roce 1944 rozhodl High Court ve třech důležitých případech, že právnická osoba může být trestně stíhána za jakýkoliv trestný čin s tím, že úmysl (mens rea) může být právnické osobě přisouzen na základě úmyslu některého člena vedení, který společnost zastupuje. Teorie identifikace tedy znamená, že určití nositelé rozhodnutí právnické osoby jsou v právním slova smyslu identičtí s touto právnickou osobou. Jedním z klíčových rozhodnutí bylo rozhodnutí Sněmovny lordů z roku 1972 v kauze Tesco Supermarkets Ltd. v. Nattrass, které řešilo otázku, zda se společnost může zbavit odpovědnosti za jednání svého zaměstnance, pokud nezanedbala náležitou péči (due diligence). Jednalo se o to, že určité zboží bylo prodáváno za jinou cenu, než bylo určeno. Společnost se bránila argumentem, že k chybě došlo přičiněním třetí osoby. Tvrdila, že klamavá cena byla způsobena opomenutím manažera na pobočce, kde bylo zboží prodáváno, a že čin byl spáchán osobou, kterou

V souvislosti se správními delikty právnických osob se v teorii správního práva otázkou zavinění právnických osob zabývala Prášková.⁵⁵ I když její výklad se týkal deliktní způsobilosti právnických osob ve správním právu, její závěry lze bez obtíží aplikovat i na otázku zavinění právnických osob v trestním právu. Autorka při zvažování možných variant správního trestání právnických osob k otázce zaviněné odpovědnosti právnické osoby uvádí: *„Alternativa odpovědnosti za zaviněné protiprávní jednání právnické osoby je podle mého názoru teoreticky i prakticky nejvíce problematická. Již výše bylo uvedeno, že konstrukce zavinění právnické osoby jako celku je sporná, protože právnická osoba nemá vlastní, původní poznání a vůli a musela by je tedy nahradit formální fikce. Zjišťování a dokazování zavinění jednotlivých konkrétních osob s tím, že by se přičetlo právnické osobě, je obtížné. Porušení povinností uvnitř právnické osoby je často výsledkem jednání většího počtu pracovníků, jejich složení se navíc v*

společnost neměla pod kontrolou. V tomto rozhodnutí bylo řečeno, že právnickou osobu lze přirovnat k lidskému tělu, přičemž různí jednotlivci představují odlišné orgány a vykonávají odlišné funkce tohoto fiktivního těla (tj. členové představenstva a vedení představují mozek, inteligenci i vůli právnické osoby). Zásadní otázkou teorie identifikace je, které fyzické osoby v rámci právnické osoby patří do okruhu nositelů rozhodnutí a jejich činy je možné považovat za činy právnické osoby. Zmiňované rozhodnutí říká, že pouze delikty těch, kteří patří do nervového centra korporace, mohou být přičítány na vrub společnosti. Pouze centrální řídicí osoby vybavené skutečnou rozhodovací pravomocí mohou založit svým rozhodnutím odpovědnost právnické osoby. Teorie identifikace se uplatňuje pouze tam, kde čin byl spáchán prostřednictvím rozhodovacího centra ve společnosti (by directing mind in the company). Z uvedeného případu, jehož širší rozbor přesahuje účel našeho pojednání, je zřejmé, že jde o konstrukci vymykající se koncepcím zavinění fyzické osoby, jak je známe z českého trestního práva, nicméně představující možný způsob řešení otázky zavinění právnické osoby.

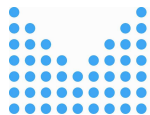
⁵⁵ PRÁŠKOVÁ, H.: Správní delikty právnických osob. AUC – Iuridica 1992, č. 4-5, s. 88-89.

průběhu doby mění, určení podílu jednotlivců na protiprávním jednání je problematické (zejména ve vztahu vedoucích a podřízených pracovníků). Kromě toho je zjišťování a prokazování zavinění konkrétních osob časově, osobně i materiálně nákladná záležitost.

Odpovědnost právnické osoby za správní delikt bez ohledu na zavinění usnadňuje pozici správního orgánu... Na druhé straně je nutno připustit, že je prolomením zásady nulla poena sine culpa. Mohly by se zde také uplatnit již uvedené námitky a pochybnosti o naplnění účelu trestu, a o možnosti spojit trestní sankci obsahující i prvek společenského odsouzení jednání, které je v rozporu s veřejnými zájmy s naplněním pouhých objektivních předpokladů odpovědnosti. Absolutní odpovědnost bez možnosti liberace s sebou vždy přináší riziko nepřiměřené tvrdosti a možné nespravedlnosti. Toto riziko je u objektivní odpovědnosti minimalizováno úpravou liberačních důvodů.

Po zvážení všech důvodů pro i proti, kladů i záporů naznačených variant se přikláním k názoru, že v současné době je nejvhodnější konstruovat odpovědnost právnických osob a fyzických osob provozujících určité kvalifikované činnosti za porušení nebo nesplnění právních povinností jako odpovědnost objektivní s možností liberačních důvodů. Je sice prolomením zásady nulla poena sine culpa a uplatnění odpovědnosti nepostihne pouze konkrétní osobu, která skutečně zavinila porušení povinností. Na druhé straně ale předchází řešení, ke kterému dospívají mnohé právní úpravy založené na individuálním a subjektivním pojetí odpovědnosti, a to, že odpovědným subjektem, který naplní všechny znaky skutkové podstaty a subjektem, který

pak nese trest, mohou být dvě rozdílné osoby, což není v souladu s trestní dogmatikou. Kromě toho i v tomto pojetí, jak bylo výše zmíněno, dochází k určité formalizaci při stanovení odpovědné osoby. I když je zde zásada nulla poena sine culpa formálně provedena, trest v mnoha případech na skutečného viníka nedopadne. Podle mého názoru trestání právnických osob s sebou vždy přináší určitý odklon od tezí trestní dogmatiky vycházející z odpovědnosti fyzických osob.

Konstrukce objektivní odpovědnosti s liberačními důvody odstraňuje obtíže spojené se složitým a nákladným zjišťováním a prokazováním zavinění konkrétních fyzických osob a zároveň umožňuje vzít v úvahu okolnosti protiprávního jednání právnické osoby, kterým nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat za podmínek konkrétního případu, příp. přihlédnout k dalším okolnostem. Tím je sníženo nebezpečí nepřiměřeně tvrdého postihu právnické osoby a nespravedlivého potrestání."⁵⁶

Specializovaná komise ministra spravedlnosti ustanovená v roce 2000 k posuzování otázky případného zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého trestního práva o této otázce soudila: „Tradičním představám české právní kultury odpovídá trestní odpovědnost založená na zavinění. Princip zavinění by měl být zachován i v případě trestní odpovědnosti právnických osob, tj. objektivní odpovědnost by měla být vyloučena.

⁵⁶ PRÁŠKOVÁ, H.: Správní delikty právnických osob, AUC – Iuridica 1992, č. 4-5, s. 88-89.

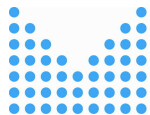

Teoretické zdůvodnění zavinění právnických osob je ovšem velmi svízelné, protože staletá kontinentální trestněprávní tradice vždy spojovala konstrukci zavinění s psychikou pachatele – fyzické osoby. Některé nejnovější teoretické koncepce, jako jsou Tiedemanovo »zavinění organizace« nebo Heineho »vina vedení podniku«, nejsou prozatím tak přesvědčivě zdůvodněny, aby byly všeobecně akceptovány. Stále proto spíše přetrvávají teorie založené na myšlence přičitatelnosti zavinění fyzické osoby právnické osobě, jako je například v anglosaském právním systému rozšířená koncepce vicarious liability (zástupná trestní odpovědnost) nebo koncepce mens rea.

Legislativní vyjádření zavinění právnických osob, jak ukazují zahraniční zkušenosti, nemusí být příliš komplikované: existují dokonce zákonné úpravy (např. nizozemská), které se zaviněním explicitě vůbec nezabývají. Lze však doporučit, aby základní konstrukce zavinění právnické osoby byla v trestním zákoně stručně upravena. Nejsnáze to lze učinit výslovným konstatováním, že zavinění právnické osoby je odvozeno od zavinění fyzické osoby, která jednala jménem nebo v zastoupení právnické osoby."⁵⁷

Závěr specializované komise ustanovené ministrem spravedlnosti o tom, že teoretické zdůvodnění zavinění právnických osob je velmi svízelné, je výstižným pojmenováním současné situace a je třeba je považovat za správné. Zahraniční nauka otázku zavinění právnických osob zevrubně rozebírá a uvádí četné teorie zavinění právnické

⁵⁷ MUSIL, J. - PRÁŠKOVÁ, H. - FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege merenda. Trestní právo 2001, č. 3, s. 14-15.

osoby, které již z praktických důvodů nemohou být přeneseny a aplikovány do českých poměrů.

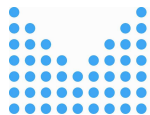
O významu, který je otázce zavinění právnických osob věnován, může pro příklad sloužit monografie švýcarské autorky Sandry Lütolf *Trestnost právnických osob*⁵⁸, ve které se autorka mimo jiné na stranách 127 až 148 své práce zabývá problematikou způsobilosti k právním úkonům a způsobilosti zavinění právnických osob. V jejich pochopení vidí jeden z důležitých aspektů pro porozumění celého problému trestnosti právnických osob.

3. 3. 4.

Zavedení případné trestní odpovědnosti právnických osob je organicky spjata s otázkou sankcionování následků spáchání trestného činu právnickou osobou. Otázka sankcionování právnické osoby náleží k těm, které musí být důkladně zváženy dříve, než bude případná trestní odpovědnost právnických osob v té či oné podobě zakotvena do českého právního řádu.

Tato otázka bezprostředně souvisí se základní otázkou, totiž zda je vhodné a účelné zakotvit trestní odpovědnost právnických osob. Zavádět trestní odpovědnost právnických osob by totiž mělo být ospravedlnitelné jen tehdy, pokud očekáváme zvýšení efektivity trestněprávních sankcí. Pokud nikoliv, nemělo by smysl zavádět trestní odpovědnost právnických osob, ale k sankcionování právnických osob by

⁵⁸ LÜTOLF, S.: *Strafbarkeit der juristischen Person*. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG., 1997.

postačovaly jiné veřejnoprávní prostředky regulace, zejména administrativněsprávní sankce.

Hovoříme o „sankcionování právnických osob“ jako přesnějším pojmu pro označení důsledků spáchání trestného činu právnickou osobou, nikoliv o „trestání“ právnické osoby, protože „potrestat“ lze pouze osobu fyzickou (trest je spjat s individuální vinou pachatele), i když v literatuře se někdy tyto pojmy používají jako synonyma.⁵⁹

Při stanovení pravidel sankcionování právnické osoby bude třeba se zabývat řadou koncepčních otázek, například účelem sankcionování, systémem sankcí, kritérii pro ukládání jednotlivých druhů sankcí a dalšími otázkami.

Jako samozřejmé se jeví, že nelze bez dalšího převzít úpravu obsaženou v obecné části trestního zákona, resp. zákona o soudnictví ve věcech mládeže, a sankce právnickým osobám ukládat podle ustanovení o trestních sankcích ukládaných fyzickým osobám, což vyplývá ze samotné povahy jednotlivých druhů trestů. Škála trestních sankcí ukládaných právnickým osobám by měla být spíše širší než užší.⁶⁰

Obecným otázkám sankcionování právnických osob se v české literatuře věnoval Vaníček. Autor uvádí několik obecných hledisek, které budou hrát roli při stanovení koncepce sankcionování právnických osob. Jsou jimi:

„Zvolený systém trestní odpovědnosti - soudní trestání, reformované správní trestání či nějaký kvazi-soudní systém

⁵⁹ KÖHALMI, L.: The Punishability of Legal Person in Hungarian Criminal Law. in TOMÁŠEK, M. (ed.): European Law and National Criminal Legislation. Prague: Faculty of Law Editions centre, 2007, s. 241.

⁶⁰ MUSIL, J. : Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo 2000, č. 7-8, s. 9.

na pomezí obou dříve uvedených. Uložení sankce, jakou je třeba nařízení prodeje části jmění právnické osoby, odvolání statutárních orgánů si lze jen stěží představit v podmínkách správního trestání právnických osob, byť to má být jistě mezní prostředek trestání, přesto je však požadavek na to, aby při ukládání takto závažné sankce bylo vedeno řízení před nezávislým soudem, odůvodněné.

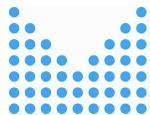
Tradice - anglosaský právní systém má odlišnou tradici v trestání korporací, otázka trestání kolektivních subjektů zde není pojímána tak jako na evropském kontinentě. Obdobně i hranice soudního a správního trestání právnických osob zde není tak ostře vymezena jako v kontinentální Evropě; přestože zde správní orgány ukládají právnickým osobám takové sankce, které by byly na evropském kontinentě spojovány s pravomocemi trestního soudu, anebo jsou zde naopak ukládány sankce, které by byly na evropském kontinentě svěřeny civilnímu soudnictví.

Konformita se zásadami trestního práva.

Koncepčnost postavení v systému práva - trestní právo a stejně tak i v něm upravený systém právních následků soudního trestání právnických osob jsou mezním prostředkem, kterým se zasahuje do společenských vztahů; prostředky trestního práva navazují na prostředky jiných právních odvětví tam, kde tato již nejsou schopna zajistit žádoucí stav.

Systémovost jednotlivých sankčních prostředků.

Účinná kontrola kriminality - toto by měl být prvotní cíl takového systému právních následků trestného činu.

Povaha deliktů, u kterých je odpovědnost právnické osoby připuštěna (majetková trestná činnost versus trestné činy proti životnímu prostředí či lidské svobodě a důstojnosti).

Míra propojení zájmu delikventa se zájmy třetích osob - je třeba hledat takové právní následky, které budou znamenat újmu a výchovný zásah pro osobu delikventa a jejichž působení na ostatní osoby se bude v co možná největší míře omezovat pouze na obecně prevenční působení, nikoliv na působení zejména materiální újmy (majetková práva akcionářů, zaměstnanců apod.).“⁶¹

V zahraniční literatuře k obecným otázkám sankcionování právnických osob srov. například monografii Sandry Lütolf o trestní odpovědnosti právnických osob, která věnuje trestání právnických osob celou kapitolu. V jejím úvodu se zamýšlí nad samotným pojmem trestání a konstatuje, že tento pojem není pojmem absolutním, který by bez výhrady byl stejný pro všechny právní řády, protože forma a důvod udělení trestu se vztahuje a je závislá na právním řádu (odvětví práva), ve kterém se trest uděluje. Ale i přes tuto skutečnost uvádí některé rysy, které mají tresty společné. Například tvrdí, že společnou vlastností většiny trestů je, že je to vlastně reakce na porušení nějaké závazné normy pro danou společnost, a tím je ve své podstatě poukazováno na to, že norma by měla být dodržována. Dále se autorka ve své práci zabývá spojitostí účelu trestu a právnické osoby. Na tomto místě řeší dvě otázky, a to zda je právnická osoba vůbec schopna trest

⁶¹ VANÍČEK, D.: Trestní sankce ukládané právnickým osobám. Trestní právo 2006, č. 10, s. 13.

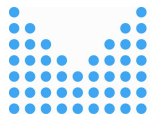
pocítit, a také, zda potrestáním právnické osoby může být dosaženo účelu trestu.⁶²

Poměrně široce je otázka sankcionování právnických osob zpracována ve francouzské literatuře, což je pochopitelné, protože pro francouzskou právní úpravu je charakteristická široká škála sankcí, které je možné uložit právnickým osobám.⁶³

V oblasti anglo-amerického právního okruhu k otázce ukládání sankcí právnickým osobám podle amerických federálních směrnic srov. příspěvek Evelyn E. C. Queen ve sborníku Corporate Misconduct nazvaný Corporate Sentencing Guidelines. Autorka zaměřila svoji pozornost na směrnice pro ukládání trestů právnickým osobám podle amerických federálních předpisů, které jsou v účinnosti od 1. listopadu 1991. Tyto směrnice jsou radikální změnou v postihování trestné činnosti právnických osob. Znázorňují sbližování dvou moderních trendů, jednak zvětšování břemena trestní odpovědnosti právnických osob za nezákonné aktivity, a také potřebu tvrdých trestů postihujících takové chování. Směrnice ukládají přísné ekonomické sankce každé korporaci, obchodní společnosti, odborovému svazu nebo jiné právnické osobě usvědčené ze zločinu. Podle autorky by výsledky působení směrnic měly být rozsáhlé, nejen kvůli tomu, že potenciální zodpovědnost právnických osob za trestnou činnost jejich vlastních zaměstnanců a

⁶² LÜTOLE, S.: Strafbareit der juristischen Person. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag AG., 1997, s. 169 -170.

⁶³ Srov. například PLANQUE, J.-C.: La Détermination de la personne morale pénalement responsable. Paris: L'Harmattan, 2003, s. 115-126.

jednatelů je vysoká a federální orgány mají v rukou mocné prostředky k postihu takových jednání. Navíc, protože směrnice jsou postaveny na filozofii ekonomického zastrášení, fungují jako prevence samotné trestné činnosti. Proto každá korporace, odborový svaz nebo obchodní společnost, bez ohledu na velikost či do jaké míry dodržuje zákony, musí být seznámena s těmito směrnicemi. Její práce podává přehled relevantních ustanovení směrnic a snaží se přiblížit dopad na právnické osoby usvědčené z nezákonné činnosti.⁶⁴

Problematika trestání právnických osob je velmi široká a sama o sobě by si zasloužila podrobnější zpracování. Omezený rozsah tohoto příspěvku nutí jen k několika obecným poznámkám.

Základním problémem sankcionování právnických osob je vymezení účelu sankcionování. Platný český trestní zákon v ustanovení § 23 o účelu trestu ve vztahu k osobám fyzickým stanoví, že účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím výchovně působit i na ostatní členy společnosti. Takto vymezený účel trestu lze pochopitelně vůči právnickým osobám vztáhnout jen částečně, protože stěží lze hovořit o tom, že účelem sankcionování právnických osob je snaha vychovat je k tomu, aby vedly řádný život. Samozřejmě, že účelem sankcionování právnických osob může být i náprava právnické osoby v tom

⁶⁴ QUEEN, E. E. C.: Corporate Sentencing Guidelines. in SPENCER, M. P., SIMS, R. R. (ed.): Corporate Misconduct. London: Quorum Books 1995, s. 57-69.

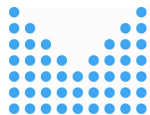

smyslu, aby se stala řádným korporátním subjektem. Hovoříme-li v obecné rovině o účelu sankcí právnických osob, lze vycházet z toho, že zásadně je kladen důraz na ochranu společenských zájmů a současně je výrazně potlačena jejich resocializační funkce.⁶⁵ Jen na okraj lze uvést, že vymezení účelu sankcionování právnických osob bude patrně úkolem nauky, protože nelze očekávat, že by se tohoto úkolu ujala legislativní praxe, a to tím spíše, když ani v poslední publikované verzi nového trestního zákoníku z června 2006 nenalézáme žádné ustanovení o vymezení účelu trestu ve vztahu k osobám fyzickým.

Druhá obecná poznámka se týká systému sankcí ukládaných právnickým osobám za spáchání trestného činu. Koncepční otázka je, zda zvolit po vzoru zahraničních úprav jednu univerzální sankci - „peněžitou pokutu“ (abychom se vyhnuli označení peněžitý „trest“ z důvodů výše uvedených), anebo zda se má systém sankcí skládat z více druhů (typů) sankcí, zda má tedy být systém sankcí variabilnější.

V evropské právní praxi můžeme rozlišit v zásadě dva způsoby sankcionování právnických osob ve státech, ve kterých je zavedena pravá trestní odpovědnost právnických osob. Existují státy, ve kterých je jedinou sankcí peněžitá sankce (pokuta), například Nizozemí, Dánsko, Finsko, Rakousko, Švýcarsko a jiné státy, přičemž právní úprava je rozličná, pokud jde o výši i způsob ukládání (například Finsko - rozmezí od 850 do 850 000 eur, Rakousko - forma

⁶⁵ ŠÁMAL, P.: Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. in KRATOCHVÍL, V. - LÖFF, M. (eds): Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 175.

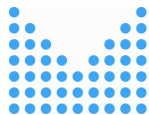

denních sazeb, nejméně 50 eur, nejvýše 10 000 eur, u některých neziskových právnických osob denní sazba nejméně 2 a nejvýše 500 eur, Švýcarsko - pokuta až do výše 5 000 000 švýcarských franků).

Právní úprava jiných států obsahuje širokou škálu trestněprávních sankcí. Příkladem může být Francie, kde obsahuje trestní zákoník celkem 11 sankcí, které je možné uložit právnické osobě, od nejtěžších, kterým je rozpuštění (likvidace) právnické osoby, přes peněžitou sankci (pokutu) ve výši pětinasobku peněžitého trestu, který může být uložen fyzické osobě, až po poněkud zvláštní sankci, kterou je trvalý či dočasný (na dobu pěti let) zákaz držet zvíře. Uložení té které sankce může mít omezující podmínky ve vztahu k určité právnické osobě.⁶⁶ Obdobně ve Slovinsku podle zvláštního zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z 8. 7. 1999 lze uložit právnické osobě tři tresty (peněžitý trest, propadnutí majetku, likvidace právnické osoby) a tři ochranná opatření (zabrání věci, zveřejnění rozsudku a zákaz obchodní činnosti).⁶⁷ Třetím příkladem relativně propracovaného systému sankcionování právnické osoby může být Maďarsko. Podle maďarského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z roku 2001 je možné právnické osobě jako základní sankci uložit peněžitou pokutu (minimální hranice 500 000 forintů, maximální

⁶⁶ PLANQUE, J.-C.: La Détermination de la personne morale pénalement responsable. Paris: L'Hartmann, 2003, s. 115-126.

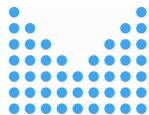
⁶⁷ DEISINGER, M.: Strafrechtliche Verantwortlichkeit juristischer Personen. in TOMÁŠEK, M. (ed.): European Law and National Criminal Legislation. Prague: Faculty of Law Editions centre, 2007, s. 241. ČENTÉŠ, J. - PALKOVIČ, J. - ŠTOFFOVÁ, Z.: Trestná zodpovednosť právnických osôb v slovenskom právnom poriadku, Trestní právo 2002, č. 5, s. 8-12.

hranice trojnásobek majetkové výhody získané nebo očekávané z trestné činnosti), likvidace právnické osoby, omezení aktivit právnické osoby. Právnické osobě je možné uložit také ochranné opatření - zabránění majetku. Systém sankcionování je propracovaný, u každé sankce existuje základní podmínka pro její aplikaci a další speciální podmínky. Sankce omezení aktivit právnické osoby zahrnuje několik dílčích sankcí, například zákaz účastnit se veřejných zakázek, zákaz udělení koncese k provozování činnosti, zákaz být příjemcem státní dotace nebo jiné formy financování z fondů EU apod.⁶⁸

Aniž bychom činili definitivní závěry k otázce sankcionování právnických osob, můžeme uzavřít několika obecnými předběžnými poznámkami. Při zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob by měl být systém sankcí dostatečně členitý, aby umožňoval soudu výběr nejvhodnější sankce, případně kombinaci sankcí, které by v efektivní podobě naplňovaly účel sankcionování právnických osob. Inspiračním zdrojem a vhodným vodítkem mohou být i doporučení obsažená v tzv. rámcových rozhodnutích jako důležitém mezinárodněprávním instrumentu. Mezinárodní dokumenty ovšem zpravidla vyžadují jen obecně aplikaci „účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí“, které by postihly a zamezily páchání kriminální činnosti právnických osob.

⁶⁸ KÖHALMI, L.: The Punishability of Legal Person in Hungarian Criminal Law. in TOMÁŠEK, M. (ed.): European Law and National Criminal Legislation. Prague: Faculty of Law Editions centre, 2007, s. 248-251.

Za základní prostředek k postihu právnických osob lze považovat peněžitou sankci - peněžitou pokutu v systému pravé trestní odpovědnosti. Nicméně zavedení pouze jediné sankce - peněžité pokuty nepovažujeme za správné již proto, že peněžitou sankcí lze postihnout právnické osoby také podle předpisů správního práva, takže může být položena otázka, zda trestněprávní postih není jen nadbytečný krok, když stejného účelu lze dosáhnout administrativněsprávními prostředky. Pokud připustíme, že jednání právnické osoby sleduje i jiné než ekonomické cíle, pak uložení majetkové sankce nemusí vést ke splnění účelu sankcionování právnických osob. Proto by právní úprava sankcionování měla umožnit i postižení jiných práv a svobod.⁶⁹

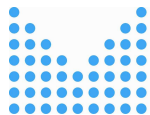
3. 4.

Relativně samostatnou skupinu problémů pak představuje procesní problematika trestního řízení vedeného proti právnické osobě.

Základní koncepční otázka, kterou budeme muset zvážit, je, zda řízení proti právnické osobě by mělo mít akcesorickou povahu, tj. mohlo by být zahájeno pouze v případě, že bude vedeno řízení také vůči fyzické osobě, anebo zda by bylo možné vést trestní řízení výlučně jen proti právnické osobě.

Aniž bychom předjímali jednu či druhou variantu, vyvstává před námi dlouhá řada otázek, které bude nutné v této spojitosti řešit. Mezi nejdůležitější z nich náleží: otázky příslušnosti soudu, označení právnické osoby, zastupování

⁶⁹ VANÍČEK, D.: Trestní sankce ukládané právnickým osobám. Trestní právo 2006, č. 10, s. 14.

právnícké osoby, společného řízení vedeného proti právnícké osobě a osobě fyzické, vyrozumívání o procesních úkonech, obhajoby právnícké osoby, otázky společné obhajoby obviněné právnícké osoby a obviněné fyzické osoby, otázky účasti obviněného - fyzické osoby na procesních úkonech proti obviněné právnícké osobě, nalezení speciálního zajišťovacího opatření, které by mělo v řízení vedeném proti právnícké osobě nahradit institut vazby uplatňovaný jen u osob fyzických. Mimo shora uvedené a další otázky bude nutné řešit také nelehkou otázku kumulované či dělené odpovědnosti za škodu, jestliže by trestní odpovědnost právnícké osoby nevyklučovala trestní odpovědnost fyzických osob v rámci některé z forem společné trestní odpovědnosti.

Jelínek, J.

**Trestní odpovědnost právníckých osob jako předmět zkoumání
SOUHRN**

Článek pojednává o jedné z nejspornějších otázek trestněprávní teorie - trestní odpovědnosti právníckých osob. Ve státech anglo-amerického právního okruhu jde o tradiční institut. V posledních dvaceti letech byl tento institut postupně zaveden do právních řádů v mnoha evropských státech náležejících ke kontinentálnímu typu právní kultury. V první části autor vymezuje pojem trestní odpovědnosti právníckých osob. Na zahraničních právních úpravách ukazuje různé modely řešení deliktní odpovědnosti právníckých osob prostředky veřejného práva. Autor nedospívá k definitivnímu řešení, kterému modelu je třeba dát přednost.

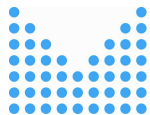
Trestní odpovědností právnických osob se bude muset zabývat i česká legislativa v souvislosti s rekodifikací trestního práva. Jestliže zákonodárce zavede trestní odpovědnost právnických osob, bude nutné řešit několik důležitých otázek, které autor v článku rozebírá. Jde o otázku, které právnické osoby by měly podléhat trestní odpovědnosti. Dále jde o otázku, za jaké trestné činy by měly odpovídat, otázku zavinění právnických osob, otázku sankcionování právnických osob a nakonec i procesní otázku - trestní řízení vedené proti právnické osobě.

Jelínek, J.

Criminal liability of legal entities examined

SUMMARY

The article discusses one of the most disputable questions in the theory of criminal law - the criminal liability of legal entities. In countries of the Anglo-American legal system, this is a traditional institute. In the past twenty years, this institute has been gradually introduced in the legal systems of many European countries belonging to the continental type of legal culture. In the first part of his article, the author defines the term criminal liability of legal entities. He illustrates various models of offence responsibility of legal entities using examples from foreign legal adjustments. The author does not reach a final solution as to which model needs to be preferred.

Czech legislation will also have to deal with criminal liability of legal entities in connection with re-codification of criminal law. If the lawmakers introduce criminal liability of legal entities, it will be necessary to resolve several important questions, which the author examines in his article. These include the question of which legal entities should be subject to criminal liability. There is also the question of what criminal acts they ought to be liable for, the question of culpability of legal entities, the question of sanctioning legal entities and also the procedural issue - prosecuting a legal entity.

Jelínek, J.

Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von juristischen Personen als Gegenstand der Untersuchung

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel erörtert eine der umstrittensten Fragen der strafrechtlichen Theorie - die strafrechtliche Verantwortlichkeit von juristischen Personen. In Ländern des angloamerikanischen Rechtskreises handelt es sich um ein traditionelles Institut. In den letzten zwanzig Jahren ist dieses Institut in die Rechtsordnungen vieler europäischen Ländern, die dem kontinentalen Typ der Rechtskultur angehören, schrittweise eingeführt worden. Im ersten Teil des Artikels steckt der Autor den Begriff der strafrechtlichen Verantwortlichkeit von juristischen Personen ab. Er zeigt an ausländischen Regelungen verschiedene Modelle zur Lösung der Deliktsverantwortung

von juristischen Personen mit Mitteln des öffentlichen Rechts auf. Der Autor gelangt zu keinerlei endgültigen Lösung, welches der Modelle vorzuziehen ist.

Mit der strafrechtlichen Verantwortlichkeit von juristischen Personen wird sich auch die tschechische Gesetzgebung im Zusammenhang mit der Neukodifikation des Strafrechts befassen müssen. Wenn der Gesetzgeber die strafrechtliche Verantwortlichkeit von juristischen Personen einführen sollte, müssten mehrere wichtige Fragen erörtert werden, mit denen sich der Autor in seinem Artikel auseinandersetzt. Es handelt sich um die Frage, welche juristischen Personen der strafrechtlichen Verantwortung unterliegen sollen. Weiterhin handelt es sich um die Frage, für welche Straftaten sie verantworten sollten, die Frage der Verschuldung der juristischen Personen, sowie die Frage der Sanktionierung von juristischen Personen und schließlich auch um eine Prozessfrage - das gegen eine juristische Person geführte Strafverfahren.